

INSTITUTIONEN FÖR KULTURVETENSKAPER

MAN BLIR KVINNA

-Om barnuppfostran och genusdiskurser
i teori och praktik

Charlotta Hamnell & Petra Lundström

Uppsats: 15 HP

Program: Kandidatprogrammet i Kultur

Nivå: Grundnivå

Handledare: Eva Knuts

Examinator: Mats Nilsson

UNIVERSITY OF GOTHENBURG

Department of cultural sciences
Gothenburg, Sweden

Bachelor of cultural sciences, Program in Cultural Sciences, 15.0 higher education credits
Graduating thesis, spring 2019

Title: To become a woman

Authors: Charlotta Hammell, Petra Lundström

Mentor: Eva Knuts

Key words: **Women/Girls, Rural environment, Generations, Parenting literature, Gender, Discursive constructions, Intersectionality**

Abstract: In this thesis the purpose is to investigate how girls have been raised in three generations, from the 1950's to the 2010's in a rural environment, with the 1980's as our main focus. Through interviews with mothers and daughters, we have sought to discover the discursive norms that are at play in the upbringing and parenting of girls. We are interested in how girls are shaped into their gender roles, by their environment, family history, class and education, and how they see their own parenting of their daughters. We have also read parenting literature to find the main discourses in upbringing over time. We link the ideas of parenting to the gender norms and state a correlation between authoritative upbringing – essential gender, and free upbringing – constructive gender. We use intersectional analysis to see how these discursive constructions create possible positions of womanhood for our informants.

Innehållsförteckning

Inledning.....	2
Vägskäl	2
Varifrån?	3
Syfte, frågeställningar och avgränsningar	3
Disposition.....	4
Tidigare forskning och avgränsning	4
Genus	5
Genusfostran inom pedagogisk verksamhet.....	5
Uppfostringslitteratur och kvinnolivsforskning.....	6
Mor – dotter relationer.....	6
Metod och material.....	7
Intervjuer.....	7
Litteratur rörande barnuppfostran.....	8
Etiska överväganden.....	8
Vårt material	9
Källkritik.....	10
Teori	11
Genus	11
Diskurs.....	12
Klass.....	12
Intersektionalitet	13
Centrala begrepp.....	14
Resultat	16
Kapitel 1: Berättelser om flickor och pojkar.....	16
Mamma, pappa, barn	16
Tid med mamma, tid med pappa.....	17
Mamma diskar	17
...Pappa läser tidningen.....	18
Vilken söt flicka!	19
Dockor och bilar	19
En av varje.....	20
Pojkflickor	21
Individ - struktur.....	22
Dikotomier – antingen eller, inte både och.....	23

Barn ute och inne.....	23
Vara sig själv	23
Tre diskurser	24
I backspeglarna – den lyckliga barndomen	27
Kapitel 2: råd och stöd?.....	27
Uppfostringslitteratur	27
Sunt förnuft i barnavård och barnuppfostran (1956) Benjamin Spock.....	30
Barnaboken (1983) Anna Wahlgren	32
Växa – Inte lyda (2010) Lars H Gustafsson	34
Med känsla för barns självkänsla (2014) Petra Krantz Lindgren	36
Ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2 (2017) Kristina Henkel och Marie Tomičić..	37
Sammanflätade diskurser	39
Fri fostran?	40
Kapitel 3: vägen till kvinnlighet.....	42
Social miljö, tid och plats.....	42
Sammanfattning	49
Många möjliga vägar?	49
Referenser.....	52
Otryckta källor.....	52
Tryckta källor.....	52

Tack till

Våra informanter som öppenjärtigt släppt in oss i sina liv och delat med sig av mycket intressanta minnen och funderingar. Ni gav oss ett fantastiskt material att jobba med!

Vår handledare Eva som varit engagerad och stöttande i denna process.

Våra kära barn som stått ut med upptagna och funderande mammor.

Lottas mamma som agerat gatekeeper och gett oss kontakt med informanterna.

Familj och vänner som också varit engagerade och stöttande i arbetets gång.

Varandra, vi har tillsammans utmanat våra tankar och skapat en dynamisk process.

Inledning

Vägsäl

–”Kan du vara snäll och tala om för mig vilken väg jag ska gå härifrån?”

–” Det beror på vart du vill komma”, sa katten.

– ”Det spelar inte så stor roll vart”...sa Alice.

–” Då spelar det ingen roll åt vilket håll du går”, sa katten.

(Carrol, 2009, s. 88)

För att kunna veta vilken väg en ska välja i livet är det viktigt att lära sig att känna efter och lyssna inåt – först då är det möjligt att hitta svaret på vem en är och vart en vill gå. En person som inte uppmuntras till att, eller lär sig, att lyssna inåt och känna efter i sig själv tenderar att påverkas och anpassa sig till andra och kan då ha lättare att följa strömmen och formas in i samhällets normer. Vi upplever att strömmen i dagens samhälle ofta är tudelad; flickor och pojkar har ofta olika förväntningar på sig och det är många gånger inte förrän någon bryter mot de rådande normerna som dessa blir tydliga. Denna tudelning medför dessutom en maktobalans, där mannen är norm och kvinnan får stå för ”den andre”, något som Simone de Beauvoir skriver om i sin bok *Det andra könet* (1949). Uppenbart blir detta i Gerd Brantenbergs bok *Egalias döttrar* (1977). Brantenberg använder sig av språket för att bygga en fiktiv bild av ett samhälle där kvinnorna är normen. Istället för ord som exempelvis ”människorna”, ”fröken” och ”man” används ”kvinniskorna”, ”herrken” och ”dam” i det vardagliga talet i bokens värld. Och medan det är självklart att pojkar köper sin första penishållare med sina fäder så rynkas det på ögonbrynen om någon av dessa skulle ha en dröm om att bli sjökvinnna.

Vi är intresserade av hur det kommer sig att barn, beroende på sitt tilldelade kön, puttas in på vissa vägar framför andra. Även om vi börjar se en förändring inom detta så är det trots allt till exempel många affärer som idag fortfarande delar upp kläder och leksaker i pojk- och flicksektioner och dessutom menar att de sorterar på detta sätt eftersom kunderna vill ha det så (Henkel & Tomičić, 2017, s. 70-71). Med tanke på att vi båda är födda på 80-talet, har mödrar födda på 50-talet och dessutom har egna döttrar ville vi i denna uppsats undersöka om det finns några vägar som är tydligare än andra när det kommer till moderskap och att fostra

döttrar. Vi vill ta reda på var dessa föreställningar kommer ifrån samt huruvida dessa synsätt, normer och ideal har ändrats från generation till generation.

Varifrån?

Människor har alltid fött barn. Att fostra dem har så långt vi känner till inte bara varit en fråga om att se till att de överlever. Det har också varit en fråga om att bibringa dem den kultur som människorna de växer upp med lever i. Oavsett om dessa människor varit en jägarstam på stenåldern, faraoner i Egypten, fattiga fiskare på 1700-talet eller urbana hipsters på 2000-talet har det funnits regler och system att förhålla sig till, och dessa måste barnen, för att bli fungerande medlemmar av samhället, lära sig. Att växa upp som flicka har oftast inneburit något annat än att växa upp som pojke. Beroende av kulturen en levt i har det dock inneburit olika saker. På 1500-talet ansågs det i Europa helt onödigt för flickor, även i finare familjer, att kunna läsa och skriva. Däremot var det mycket viktigt att kunna brygga gott öl, och att inte vara helt obevandrad i läkeväxter (Goodman, 2015). Eftersom alla föräldrar i alla tider velat att deras barn ska vara välfungerande, har uppfostran varit ett ämne som engagerar. Därför har det också under lång tid varit ämne för rådgivningslitteratur och olika uppfattningar om hur en bör göra för att uppnå bäst effekt. Detta innebär inte att det är så alla föräldrar gjort!

Syfte, frågeställningar och avgränsningar

Syftet med denna studie är att studera hur genus gjorts och görs, använts och används, samt diskuteras och resoneras kring i kvinnors uppfostran av sina barn, under senare halvan av 1900-talet samt början av 2000-talet. Detta har vi sökt närma oss genom följande frågeställningar:

- Hur har genus upplevts och erfarits i barndomen och i föräldraskapet?
- Hur har mödrar och döttrar förhållit sig till diskurser om flickor och pojkar?
- Vilka diskurser kring barn och fostran kan vi se i uppfostringslitteratur av olika slag, från 1950-tal till 2010-tal?
- Hur kan dessa länkas till genus, samt dagliga praktiker för de mödrar och döttrar vi talat med?
- Vilken påverkan har uppväxtmiljö, klass och utbildning haft för hur våra informanter har förhållit sig till genuskurser och fostran av flickor?

Vi har främst fokuserat på den generation som i likhet med oss själva är födda under 1980-talet - både som barn och som mödrar, och hur de uppfattat samhällets normer, baserat i deras egna levda erfarenheter. Vi är intresserade av att studera hur diskurser och normer kring barnuppfostran uttryckts i så kallad uppfostringslitteratur, hur dessa interagerat med samhällets diskursiva ramar kring barnuppfostran, och hur våra informanter har förhållit sig till dem. Vi är även intresserade av att se hur de normer som uttrycks i denna litteratur kan länkas till föreställningar om genus i fostran och mödrars fostrargärning. I någon mån kommer arbetet också att handla om hur de förhållit sig till genus i sin föräldraroll även till pojkar (då 5 av 6 informanter har barn av båda könen) men vi har aktivt valt att utelämna fädernas syn på genusfostran. Detta då vårt fokus är upplevelsen av att både fostras till och sedan fostra sina döttrar som flickor. Vad vi också valt bort är den psykologiska aspekten av att vara mor och dotter. Vi är medvetna om att detta är en vinkel att se vårt material ur, men vi har valt att lägga vikten på de samhälleliga aspekterna.

Disposition

Vi har, för att tydliggöra skillnaden mellan ideal och verklighet, valt att dela upp vår uppsats i tre kapitel. Det första handlar om våra informanternas berättelser. Vi visar hur de tänkt och agerat kring sina barns liv och fostran, genom att studera de två första frågeställningarna.

I andra kapitlet fokuserar vi på litteraturen, och den ideala bild av uppfostran och familjer som vi möter där. Vårt fokus ligger här på frågeställning tre och fyra.

I tredje kapitlet fokuserar vi på fråga fem. Därigenom söker vi knyta samman de båda föregående, genom att ta ett mer analytiskt grepp om den helhet vi ser i vårt material. Huvudtanken här är intersektionell – vi vill belysa hur olika strukturer i informanternas liv och i samhället samverkar och påverkar varandra.

Vi har tillämpat ett kontinuerligt analyssätt, där vi löpande i texten gör våra tolkningar. Därav följer att vår analysdel är tämligen kort och sammanfattande, med mer fokus på vad vi hade önskat utveckla vidare.

Tidigare forskning och avgränsning

Vår uppsats tangerar ett flertal forskningsfält där vi tvingats avgränsa oss från flera av dem.

Vi kommer dock kort även diskutera dessa.

Genus

När det kommer till genus finns det en mängd forskning att hitta. Litteraturvetaren Nina Björk har skrivit boken *Under det rosa täcket: om kvinnlighetens vara och feministiska strategier* (1996), där menar hon att vara kvinna inte är en "naturlig" identitet och med tanke på det vill hon gärna se en frigörelse från fasta könsnormativa identiteter. Björk har inspirerats av Judith Butler och hennes syn på kön som social konstruktion, Butler hävdar vidare att det inte bör göras skillnad på kön och genus utan att båda dessa är socialt och kulturellt konstruerade, om detta kan en bland annat läsa om i *Tillämpad kulturteori* (Gunnarsson & Öhlander, 2017). Butler talar om kön som performativt, det vill säga att vi skapar könsroller genom att framställa dem i vårt agerande och vårt tal om dem.

Fanny Ambjörnsson arbetar som forskare och lärare inom genusvetenskap och hennes avhandling *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer* (2004) handlar också om genusskapande; boken riktar in sig på unga tjejer mellan 16-18 år och vilka rätt och fel denna grupp har att förhålla sig till för att bli accepterade som just tjejer.

Raewyn Connell är en forskare som har riktat in sig på maskulinitetsforskning i sin bok *Maskuliniteter* (2008), där hon menar att maskulinitet och hegemoni går hand i hand. Hon förklarar att det som anses som norm när det kommer till maskulinitet också är det som av många anses som det naturliga och eftersträvansvärda. Den hegemoniska manligheten förklaras vidare vara knuten till en kontext; den är inte statiskt utan något som förändras över tid och rum.

Genusfostran inom pedagogisk verksamhet

Om barn och genus finns mycket forskning. Denna berör nästan alltid dessa frågor i en pedagogisk kontext. Otaliga är de studier som under de senaste decennierna på olika vis studerat hur genus skapas och problematiseras i olika pedagogiska miljöer, allra främst på förskolan.¹ Vi har under utbildningen bland annat läst *Kan Batman vara rosa?* (2010) av Anette Hellman. Ytterligare ett exempel är det jämställdhetsprojekt som startade 1996 på de två förskolor i Gävle vid namn Tittmyran och Björntomten. Dessa forskningsprojekt har på olika sätt, med olika teorier och metoder belyst och problematiserat ämnet genus kopplat till barn och pedagogik (Gens, 2002; 2007).

---

¹ En sökning på libris med orden genus+förskola ger 31 träffar. Bland dessa återfinns Ilstad, Sofie (2015). Genuspedagogiskt förhållningssätt i förskolan: En intervju- och observationsstudie om arbete, bemötande och miljö och Heikkilä, Mia (2015). Lärande och jämställdhet i förskola och skola. 1. uppl. Stockholm: Liber En sökning med samma ord på uppsatser.se ger 443 träffar

Uppfostringslitteratur och kvinnolivsforskning

Om så kallad uppfostringslitteratur finns en del forskning. Vi har funnit en del uppsatser på olika nivåer som behandlar sådan litteratur från olika tider. Vi har exempelvis tagit del av en C-uppsats med titeln *Uppfostringslitteratur ur ett genusperspektiv*, författad av Sofie Werner (2016), vilken behandlar denna typ av litteratur runt sekelskiftet 18/1900. Ett annat exempel är Astrid Norbergs avhandling *Uppfostran till underkastelse; en analys av normer för föräldra-barnrelationer i religiös litteratur om barnuppfostran i Sverige 1750-1809* (1978). Detta mer långsiktiga historiska perspektiv har vi dock valt att inte arbeta vidare med. Helene Brembeck har i sina studier om föräldraskap, främst hennes doktorsavhandling *Efter Spock* (1997) och i *Inte bara mamma* (1998), också studerat sådana böcker och deras påverkan på barns uppfostran ur en etnologisk vinkel. Fokus ligger här, precis som i vår studie, på kvinnors liv och erfarenheter av sitt moderskap, i olika tider och samhällskontexter. Vi har valt att starkt stödja oss på hennes avhandling i vår analys, då hennes studie i mångt och mycket är närliggande vår, och hon använder sig av teoretiska begrepp som fungerar väl också för oss. Vi kommer därför presentera denna avhandling närmare under teoriavsnittet.

Även när det kommer till forskning som berör kvinnors liv i allmänhet, och inte specifikt som just föräldrar, har vi undersökt en del litteratur, exempelvis Lissie Åströms bok *I kvinnoled* (1986) och *Den okända vardagen* (Åkerman m.fl., 1983), som är en bok om kvinnors dagliga arbete under 1900-talet. Detta har vi gjort med tanke på att barn och barnavård under en mycket lång period i vår historia kategoriserats som en ”kvinnlig” syssla, och ålagts nästan uteslutande kvinnor.

Mor – dotter relationer

Från psykoanalytiskt håll finns också en stor mängd forskning rörande relationen mellan mor och dotter. Dessa är ofta problematiserande till sin natur, och intresserar sig främst för det psykologiska spelet mellan en mor och hennes flicka. Paula J Caplan berör bland annat detta i sin forskning *Don't blame the mother: mending the mother-daughter relationship* (1990) och även Ingrid Hedenskog och Elisabeth Weiss forskningsrapport *Dotter till en dotter: böcker om förhållandet mor-dotter* (1985), behandlar detta. Inom området har också skrivits mycket skönlitterärt och mer eller mindre självbiografiskt. Nämnvärd är till exempel Felicia Feldts bok *Felicia försvann* (2012), som handlar om att växa upp med Anna Wahlgren (som finns representerad i vårt material) som mamma.

Detta ämne är dock inte det som vi intresserat oss för. Relationen mellan mor och dotter kan givetvis, som alla relationer, vara mer eller mindre enkel eller problematisk. När det kommer till kritan har vi dock alla formats av de personer som fostrat oss – i någon mån. Och dem som fostrat oss har sedan i sin tur formats av de personer som fostrat dem. Den som fostrar ett barn har med stor sannolikhet också, i någon mån, haft ett mål med sin fostran. Vad vi intresserar oss för är därför istället främst de mönster som styr denna fostran – med fokus på genus. Vi vill veta vilka tankar som rört sig kring att vara dotter och mor samt vilka tankar de sedan haft till att själva ha döttrar.

Alla dessa områden är alltså exempel på forskning som tangerar vårt ämnesval. Vi kommer dock främst att fokusera på genus i relation till uppfostringslitteratur och kvinnoforskning. Såväl det pedagogiska som det psykologiska perspektivet känner vi faller utanför våra ramar.

Metod och material

Intervjuer

Vi valde att närma oss vårt område genom att göra 3 generationsintervjuer, var och en av dessa intervjuer innefattade ett 50-tal frågor, av semistrukturerat slag, som vi ställde till samtliga informanter. I varje intervju mötte vi en mor med sin dotter, där alla mödrar var födda på 50-talet och alla döttrar var födda på 80-talet med egna döttrar födda runt 2010.

Det finns olika faktorer som kan påverka en intervju menar Ahrne och Svensson (2011), bland annat själva platsen för samtalet. Två av våra tre intervjuer har skett hemma hos någon av våra informanter; detta har vi sett som något positivt, för som de skriver, kan en intervju i informantens hem leda till att känslor väcks till liv (aa, s.44-45). Eftersom att våra intervjuer berört fostran så kände vi att informanternas hemmiljö var en naturlig plats för detta samtal, i och med att många av våra frågor har haft koppling till denna miljö. Vi tänkte med andra ord att det var stor chans att denna plats gjorde så informanterna lättare kom i kontakt med sina minnen rörande vårt område. Den tredje intervjun höll vi hemma hos en av oss, detta med tanke på att det blev smidigast för oss alla på grund av bland annat tidspress. Vid alla våra intervjuer bjöd vi på mat eller fika, för att skapa en trevlig stund och för att visa vår uppskattning till kvinnorna angående att de ställt upp, något Ahrne & Svensson tipsar om. Det kan också vara bra att försöka skapa likhets känsla i mötet med informanter, vilket kan leda till ett minskat avstånd som skapar ett bra samtal som i sin tur leder till ett bra material

(aa, s. 49). Det faktum att en av oss växt upp i samma område som flertalet av informanterna och dessutom känner eller känner till de flesta av dem och vice versa, tror vi kan ha gjort att kvinnorna vi intervjuade kände sig mer avslappnade och benägna att prata öppet om ämnet. Dock kan detta faktum (likhets känslan) på samma gång möjligtvis också ha haft en del negativa effekter, vilket vi går närmare in på i källkritiken.

Vi startade själva intervjun med våra mer öppna och enkla frågor och sparade de lite mer svåra till sist, detta för att minimera chanserna att skapa dålig stämning, något som skulle kunna leda till bristfälligt material (aa, s. 48). Var och en av våra tre intervjuer tog cirka 3,5 timmar och gav oss ungefär 100 sidor transkriberat material. Vi valde att transkribera så gott som hela intervjuerna för att sedan kunna använda oss av de delar som vi ansåg mest intressanta kopplat till vårt syfte och våra frågeställningar.

Litteratur rörande barnuppfostran

Ahrne och Svensson beskriver att när en använder sig av intervjuer i sin forskning leder det ofta till en begränsad bild av ett ämne vilket de menar gör att metoden passar bra att kombinera med ytterligare en metod/metoder (s. 56). Vi bestämde oss således för att kombinera våra intervjuer med annan materialinsamling genom att läsa böcker om ämnet uppfostran. Anledningen till att vi valde att kombinera våra intervjuer med läsning av just uppfostringslitteratur var för att vi ville undersöka utvecklingen inom området uppfostran i ett historiskt perspektiv men även för att se om vi kunde urskilja några mönster i hur de kvinnor vi intervjuat har tacklat sina roller som mödrar och sina roller att uppfostra döttrar, kopplat till uppfostringslitteraturen och de normer och ideal som varit rådande under de olika tiderna.

Etiska överväganden

Utifrån de forskningsetiska principerna (Vetenskapsrådet, 2002) gjorde vi så att vi, innan vi startade varje intervju, berättade om vår studie så att varje informant fick chans att ta ställning till sin medverkan. Vi påpekade också att vi inte var ute efter några rätt och fel i deras svar utan att vi istället intresserade oss för deras egna upplevelser. Därefter frågade vi om vi fick spela in, vilket alla gav sitt medgivande till. När vi i uppsatsen sedan har återgett något från intervjuerna har vi tänkt på att anonymisera våra informanter och den plats de bor på. Vi har inte velat att någon av kvinnorna ska känna sig utpekade, vilket har gjort att vi delvis generaliserat deras uttalanden, när det visat sig att flertalet haft samma upplevelser rörande något och när det endast varit en informant som haft en åsikt/upplevelse rörande något har vi

valt att skriva informant, kvinna eller mamma. Vi har alltså valt bort att ge våra informanter tydliga egna identiteter, och istället valt att fokusera mer på deras upplevelser som grupp.

Vårt material

Våra informanter kommer alla från landsbygden i Västergötland, de är som sagt tre mödrar och tre döttrar som i sin tur alla också har döttrar. En mer ingående presentation av informanterna, deras yrken, utbildningar och familjer finns i texten.

Vi spelade in alla intervjuer i sin helhet, och har sedan transkriberat merparten, vilket resulterat i närmare 100 sidor textmaterial. Intervjuerna har varit mycket trivsamma samtal, med fika och avslappnad stämning. Vi upplevde dem som trevliga och av våra informanter sa flera uttryckligen till oss både under och efter intervjun att de uppskattat att få delta.

Rörande vår andra källa har vi, som ovan nämnt fokuserat på det som vi och flera med oss (se tidigare forskning) valt att benämna uppfostringslitteratur. Med detta menas böcker skrivna som rådgivare eller hjälpmedel för föräldrar i deras roll som vårdare och fostrare. Sådan finns i överflöd, och urvalsprocessen har därför fått vara hård. Vi valde till slut att ta en bok från vardera ”barndomsperiod” i vårt informantmaterial; det vill säga 1950-talet, 1980-talet och 2010-talet. Vi valde då att fokusera på personer som varit tongivande röster i debatten rörande barn och barnuppfostran, främst på en privat arena, och inte inom pedagogiken (även om flera av dem varit engagerade också där). Gemensamt för dem är att de givetvis inte *enbart* varit verksamma i dessa perioder, tvärtom har alla tre haft långa karriärer inom ämnet. Men de böcker vi valt representerar genom sitt utgivningsår både författaren och tiden då de gavs ut. De två sista har valts utifrån några andra parametrar. I den stora utgivning som finns idag av denna typ av litteratur har vi valt två böcker som fokuserar på barns genustillhörighet och rätt till individualitet. Detta betyder inte att de är de enda röster som finns, men de passar väl in med vårt ämnesfokus. Hade liknande litteratur från de tidigare årtiondena stått att finna (vi har i alla fall inte lyckats med det uppdraget) hade vi gärna använt oss av den även från 1980-talet och 1950-talet. Detta med speciellt inriktad litteratur mot vissa delar av barnuppfostran, snarare än som ett enda block, menar vi också ligger i tiden. Mer om det skriver vi i vår analys av böckerna. Utöver dessa fem utvalda böcker har vi också tagit del av andra böcker inom ämnet. En del av dem återkommer som referenser i texten, men har inte fått komma med i källmaterialet.

I våra analyser har vi behandlat de olika materialen relativt mycket var för sig. Vår strävan har varit att i dem finna de diskursiva tankar om genus och fostran som framförs, och ställa

dessa i relation till varandra, snarare än att jämföra materialen i sig. Detta var delvis en redan uttalad ambition hos oss, delvis en effekt av att våra informanter till så ringa del hade något att säga om uppfostringslitteratur.

Källkritik

Den kritik som kan riktas mot vårt material är delvis olika för de två olika typerna av källor, då de sinsemellan är olika.

Vid intervjuerna handlar det främst om vår egen position (jämf. "fältarbetaren i forskningsprocessen", Pripp, 2011). En av oss är barnfödd på platsen våra informanter kommer från, och bekant med flertalet av dem sedan innan, mer eller mindre väl. Detta har på ett sätt öppnat dörrar, och sannolikt givit en öppenhet också i vad informanterna kunna tänka sig att delge, men det har också inneburit att den av oss som haft kontakterna tvingats "fram" i materialet. När en återser människor en inte träffat på många år förväntas en ofta berätta om sig själv och sitt, och minnas tillsammans. Detta försökte vi sköta till större delen utanför intervjuens ramar, men det var ändå ofrånkomligt att det blev en del även inom. Dock hade detta också en god sida, i att vi från forskarhåll kunde påminna om vissa företeelser, eller bara ge bekräftelse åt informanten. En annan aspekt är den relation som rådde mellan mor och dotter. Vi uppfattade i alla situationer stämningen som god och ärlig, men vi kan ju endast spekulera i vad som kunde sagts om vi intervjuat dem var för sig. Mycket intressant hade varit att genomföra båda typerna av intervjuer. Detta valdes dock bort av tidsskäl. En positiv effekt av att ha mor och dotter tillsammans var dock att de både förstärkte och fördjupade varandras berättelser, med inpass, minnesbilder och frågor. Det märktes också när vi intervjuade en av informanterna delvis ensam (innan dottern hunnit komma), att materialet blev något tunnare, trots att hon var både välvilligt inställd och berättande. Det har alltså sannolikt även tillfört mycket att ha det upplägg vi haft. Slutligen är det viktigt att beakta det faktum att intervjuer är berättelser. I detta fallet om saker som till stor del ligger långt bak i tiden. Just så som Brembeck pekar ut (1992, s. 20) är detta alltså ett bearbetat material. Det är också som hon säger så att ett barndomsminne är något annat än vuxna hågkomster av sitt eget föräldraskap. I detta har vi dock haft en styrka i det att vi från 80-talisternas uppväxt fått både moderns och dotterns minnesbilder. På detta vis arbetade ju även Lissie Åström i "I kvinnoled" (1986). Att intervjuer utgör en form av berättelser behöver dock i sig inte ses som ett problem. Det är ofta i själva berättandet som strukturer och tankar syns tydligast – vilket ligger helt i linje med diskursanalysen (Winther och Jørgensen, 2000, s. 15). Slutligen är det viktigt att beakta att den kunskap vi utvunnit från våra intervjuer på intet sätt utgör en

helhetsbild. Det är ett litet urval informanter, och det enda vi kan säga något om är de analyser vi gjort utifrån deras utsagor. I detta lutar vi oss dock mot Donna Haraways teori om situerad kunskap (Haraway, 1988) och menar att detta i sig inte innebär ett problem för forskningens validitet.

Kritiken mot litteraturen vi valt kan ses som delvis lik, delvis skild från kritiken mot intervjuerna. Precis som intervjuerna är det inte en heltäckande bild vi får av samhället eller diskurserna. Denna kunskap är även den situerad och materialet är som sagt starkt minskat i förhållande till den flora som finns att tillgå. Vad som skiljer böckerna från intervjuerna är dock att de i en något högre mån utger sig för att vara samhällsrepresentativa. Eller, om inte så, så placerar de sig i vart fall mer tydligt i relation till något. Detta kan en dock invända att även informanterna gör, men på ett mindre artikulert plan. Vad som är svårare att kontrollera är hur väl böckerna ”egentligen” stämmer in i den tid de gavs ut. Vi har dock sökt möta detta genom att välja böcker av författare som ansetts tongivande, eller litteratur som varit omdiskuterad i sin samtid.

Teori

Vi har valt att arbeta med några olika teorier för att kunna belysa vårt material och den analys vi gör. Dessa har delvis olika utgångspunkter, men gemensamt för dem är att de alla ingår i det socialkonstruktivistiska fältet. Detta betyder att de alla ser kultur och identitet som något konstruerat. Därmed är detta också det synsätt vi använt oss av. När vi lyssnat till våra informanter eller läst uppfostringsböckerna har vi alltid haft detta med oss, att allt som sägs om barn, fostran och kön är kulturella konstruktioner. För att kunna diskutera dessa meningsbyggen behöver vi dock teoretiska begrepp och ramverk. Dem har vi hämtat från nedanstående teorier.

Genus

Den teori som denna uppsats främst bygger på är genus. Detta då uppsatsens ämne handlar om flickor, kvinnor och kvinnlighet och hur denna iscensätts och reproduceras. Det är med andra ord redan i ansatsen givet att vi tänker ägna oss åt genusanalys under vårt arbete, och detta var under såväl insamlandet av material som under analysarbetet vårt ständiga grundfokus. Vi har framförallt haft hjälp av avsnittet ”*Genusperspektiv och feministisk teori*” i boken *Tillämpad kulturteori* (Gunnarsson Payne & Öhlander, 2017). Detta kapitel hämtar bland annat inspiration från Judith Butler, och hennes bok *Gender trouble* (1990, s. 177). Butler menar att människor genom vardagliga praktiker, såväl som genom sitt språk, skapar

subjektspositioner – de gör kön (aa, s. 183). Detta är vad hon kallar performativitet. Butler menar att vi alla repeterar de könsnormer som vi lärt oss, såsom vi sett dem i samhället, och att detta upprätthåller normativa strukturer. Vid varje sådan repetition finns emellertid också möjligheten / risken att ”göra fel”. När kön görs fel uppstår å ena sidan avvikelser som kan provocera. Å andra sidan finns här också fröet till förändring. Genom att välja att göra kön annorlunda, kommer på sikt genusstrukturerna, det vill säga subjektspositionerna, förändras (aa, s. 184-185).

Diskurs

På sida 7 i *Diskursanalys som teori och metod* (Philips och Jörgensen, 2000) kan vi läsa att ”en diskurs är ett bestämt sätt att tala om och förstå världen ” och det är detta som varit vår utgångspunkt. Vi menar precis som de att vi inte kan tala neutralt om någonting, varken oss själva, andra eller världen, utan att vi tvärtom, när vi talar om världen därigenom är medskapare till den (aa, s. 7). Då vi valt att starkt luta oss mot, i det närmaste bygga vidare på, den diskursanalys som Helene Brembeck tillämpar i sin avhandling *Efter Spock* (1997) har vi även valt att ta avstamp i samma diskursteori som hon. Hon baserar sin analys i Foucaults idéer om kopplingar mellan diskurs och makt och att individen blir till som subjekt i de praktiker som skapas inom diskursen (s. 9). Inom detta tankesätt menar man dock att det i samhället finns en pågående kamp mellan olika diskurser om det enda tolkningsföreträdet (Winther o Jörgensen, 2000, s. 20). I detta närmar vi oss snarare den diskursanalytiska ansatsen hos Fairclough, då vi, i likhet med honom, menar att diskurser inte bara skapar världen, utan också ”formas av andra sociala praktiker och strukturer” (aa, s. 71).

Vi menar alltså att diskurser påverkar mycket av vårt material, men också att andra omständigheter påverkar diskurserna i sin tur. Detta ger våra informanter, likväl som litteraturen, en större agens i relation till de idéer om uppfostran och kön som framförs i vårt material. De agerar inte endast i det utrymme som diskursen ger, utan påverkar även hur det är utformat genom sina utsagor såväl som sin praxis. Vi menar dock, i linje med Foucault, att den hegemoniska diskursen, det vill säga makten i hans terminologi, strävar efter att framställa sig själv som normalitet (Brembeck, 1992, s. 186). Detta är allra mest synligt i de olika genusdiskurserna.

Klass

En av de starkt strukturerande diskurser vi urskiljer i vårt material är klass. I detta bygger vi nästintill oförändrat vidare på Helen Brembecks resonemang (1992). Hon i sin tur bygger till

stor del på Magnus Mörcks avhandling *Storstadens livsstilar och boendekarriärer* (1991) som även han använder sig av klass som avskiljare för olika grupper med olika sociala positioner. Förvisso är båda dessa studier utförda i storstadsmiljö, vår på landsbygden, men vid en jämförelse ser vi så många paralleller mellan våra informantgrupper att vi ändå anser det rimligt att använda samma avgränsningar (Brembeck, 1992, s. 17-18). På grund av den mindre omfattningen av vår uppsats har vi dock endast informanter från en av de grupper hon beskriver, arbetarklassen. Denna placering av våra informanter i social tillhörighet utgår helt från Brembecks kriterier. Viktigt att understryka är också att det klassbegrepp vi arbetar med är kulturellt, och inte ekonomiskt. Vi har under våra intervjuer överhuvudtaget inte berört ekonomin i familjerna. Vid analysen av uppfostringslitteraturen är emellertid klass som parameter inte något vi lagt vikt vid. Även om både Spock och Wahlgren berör att familjer kan ha olika ekonomi är klass som kultur, klart uttalat, frånvarande i materialet. Det har också legat utanför vårt intresseområde att söka klassdiskurser i detta material.

Intersektionalitet

Detta begrepp, myntat av feministen Kimberly Crenshaw (Gunnarsson & Öhlander, s. 196) åskådliggör hur olika maktordningar förändras beroende på olika faktorer som exempelvis kön, etnicitet, klass, funktionalitet och sexualitet. Det finns, menar intersektionalitetsforskningen med andra ord inte en styrande maktordning utan det handlar om olika ordningar i olika kontexter och beroende på situationens sammansättning av dessa olika kategorier uppstår olika typer av ojämlikheter och förtryck. Olika typer av förtryck är med andra ord svåra att separera från varandra, det går inte att analysera de olika kategorierna för sig utan det handlar istället om att se en komplexitet där olika maktrelationer produceras och reproduceras (aa, s. 196). Vi tillämpar främst begreppet för att åskådliggöra hur våra informanter positioneras inom de diskurser och praktiker som de lever i. Vilka möjliga identitetsroller de har, och vad de gör av dessa. Vi har därmed inte vårt fokus främst på intersektionellt förtryck, utan på intersektionell subjektspositionering.

Genom att kombinera de olika teorierna önskar vi fånga den kontext som våra informanter lever i och som litteraturen författats inom. Som kulturforskare menar vi att det är i vardagens praktiker som vi kan se de större strukturerna.

Centrala begrepp

Nedan listar vi några begrepp som vi använder oss av i texten, och hur vi valt att använda dem. I detta lutar vi oss främst mot de definitioner som formulerats av Nationella sekretariatet för genusforskning (2018).

Kön

Med kön menar vi det biologiska könet som ett barn föds med.

Genus

När vi talar om genus så refererar vi till synsättet vilket ser manligt och kvinnligt som något konstruerat. Det manliga och kvinnliga är något som görs, inte något som en person föds med eller är. Maskulinitet och femininitet anses handla om något mer än de biologiska kropparna. En biologiskt kvinnlig kropp kan exempelvis använda sig av både feminina och maskulina attribut och så vidare.

Essentialism

Med essentialism syftar vi till uppfattningen att en specifik egenskap skulle vara kopplad till ett objekts natur. Att vara manlig eller kvinnlig skulle alltså utifrån denna synvinkel vara en egenskap som personen i fråga föds med (kopplat till könet) och inte något som personen kan skapa/göra tillfälligt.

Konstruktivism

När det kommer till konstruktivism kopplat till kön så menar vi tolkningen av en könsidentitet som något som inte är naturligt och oföränderligt. En könsidentitet är istället något som en får/gör. Som exempel på detta kan nämnas att vissa attribut, egenskaper och beteenden ofta ses som antingen kvinnligt eller manligt kodade och på så sätt gör människor kön beroende på vad eller hur de väljer att framhäva och bete sig. Detta är den hållning vi själva intar. Hos våra informanter kan det dock skifta mellan detta, och det essentiella.

Performativitet

Med detta begrepp syftar vi till de handlingar som gör kön och hur dessa handlingar reproducerar föreställningar/normer som vårt samhälle har byggt upp kring kön. Det är när en person går utanför de ramar som finns för det som anses typiskt manligt eller kvinnligt som föreställningar kring könsnormer, som något naturligt, ifrågasätts. Performativitet kopplas ihop med språk på grund av att språk förklarar skapa förändring. Kön förklarar skapas i och med språk och kroppsliga yttringar. När dessa reproduceras/blir normer leder det till en uppfattning av huruvida en individ är pojke eller flicka. En person gör något och då blir hen pojke eller flicka. Hen gör inte något för att hen är en pojke eller flicka. Dessa normer är dock,

utifrån Butlers genusteori, inte statiska, utan möjliga att förändra, genom att de görs annorlunda vid var upprepning.

Resultat

Kapitel 1: Berättelser om flickor och pojkar

Mamma, pappa, barn

Under våra tre intervjuer med kvinnor ur två generationer har vi kunnat se en del tydliga mönster på liknande berättelser om upplevelser och händelser rörande genus. De har berättat om vilken roll mammor har haft i vardagen med sina barn, och även i yrkeslivet. De har också delgivit oss många förgivettagna skillnader mellan pojkar och flickor. De flesta informanter uttryckte också under våra samtal att de har önskat sig ett barn av varje kön. Trots allt detta så hade de flesta kvinnor en övergripande uppfattning att det inte var eller gjordes någon skillnad på pojkar och flickor när det växte upp; de beskriver det med andra ord samtidigt som de inte ser det. Få historier pekar dock mot att någon känt sig begränsad av könsnormerna även om vi uppfattar det som att det i deras berättelser givits exempel på detta också.

Flera av våra informanter är tydliga exempel på kvinnor med starka omvårdande roller i familjen och med omvårdande yrken, de har exempelvis jobbat med traditionsenliga ”kvinnoyrken”, många började som barnflicka och under senare tid finns exempel på karriär inom förskola, hemtjänst och kontor. Ofta berättar kvinnorna att de tagit och tar hand om hushållet medan männen många gånger istället varit och är mer involverade i utearbete, vilket exempelvis innebär att klippa gräs, påta på i verkstaden och ansvara för skötsel av fordon. En informant berättar att hennes pappa numer går under benämningen ”hantverkaren” för att han är en ”gamla skolans händig man”; han kan köra grävmaskin och bygga hus.

Det har visat sig vanligt att mammor och pappor, inom vår studie, har haft olika roller för sina barn; medan mödrar har haft en mer vårdande roll och spenderat mer tid med sina barn har fäder istället haft arbeten att åka till och på så sätt inte varit hemma lika mycket, vilket har resulterat i att de spenderar mindre tid med sina barn. Våra informanter beskriver att de ofta vände sig till sina mödrar om de behövde någon att prata med, delvis just på grund av att det varit de som har varit hemma mer. En informant berättar att hon kommer ihåg när hon fick sin första mens; när hon kommer hem den dagen insåg hon att det endast var pappan som var hemma, så hon var tvungen att fråga honom om trosskydd. Detta beskriver hon som jobbigt och något som hon hellre hade velat ta upp med sin mamma. En annan av

informanterna berättar om en gång när hennes son fick frågan: ”-Vem är Bengt? varpå han svarade att - Det är han som bor hos oss.”. Detta handlade alltså om hans egen pappa, som var gift med hans mamma.

Tid med mamma, tid med pappa

När kvinnorna berättar om tid de spenderat med sin pappa handlar det ofta om skogen, verkstaden eller fordon. En kvinna berättar att hon, när hennes mamma behövde lite lugn och ro och tid för sig själv, följde med sin pappa i bilen; de lekte en lek som gick ut på att sitta med ögonbindel medan pappan körde och hon och hennes syster skulle gissa vart dom hamnade. Hennes dotter i sin tur beskrev hur hon och hennes pappa städade hans lastbil ihop. En av våra 50-talister beskriver sin pappa som gammalmodig; hon menar att han gärna ville vara den som försörjde familjen men i och med att hennes mamma också jobbade så upplevde hon att han kände sig misslyckad. Vidare förklarar hon att hennes pappa inte ansåg att hon borde utbilda sig utan att hon istället borde satsa på att skaffa ett jobb och tjäna pengar för att sedan så småningom gifta sig och skaffa barn och därmed sluta jobba. Detta ses av henne som omodernt, men att även mer sentida föräldrar kan ha synpunkter på sina barns liv på flera olika områden har vi förstått. En informant berättar om en dröm hon hade som liten. Hon ville bli marinbiolog men fick ett ifrågasättande bemötande från sina föräldrar. Mamman menar dock att hon inte har något minne av att hon hindrade sin dotter i denna fråga men tillstår att hon kommer ihåg att hon och sin man absolut inte var positiva till att dottern ville bli fotograf. De för sedan ett resonemang om att sådana osäkra (med detta menar de, efter vad vi förstår, yrken med mindre arbetsmarknad, eller frilansbas) sysselsättningar sannolikt lämpar sig bättre som hobbies än som yrke.

Mamma diskar...

Under våra intervjuer kunde vi urskilja ett mönster av att flickorna oftare har fått hjälpa till mer hemma med sysslor inne, så som att laga mat, tvätta och städa. För pojkarna var det istället vanligare att hjälpa till med exempelvis gräsklippning. En informant berättar att hennes barn skulle ta hand om sina rum genom att till exempel bädda sina sängar varje morgon. Hennes son ifrågasatte dock varför han skulle bädda sin säng när hans pappa inte behövde göra det. Detta blir ett exempel på hur dom uttalade idealen och den levda verkligheten skiljer sig åt. Även inom forskningen finns dessa mönster av skolning till

kvinnligt ansvar för hemmet representerade.² Under ett antal intervjuer har det uttryckts att det är ett mysterium hur pojkar som inte varit med och lagat mat hemma sedan i vuxen ålder har visat sig vara bra på detta. I vissa fall har det visat sig att män kan sysselsätta sig i köket när det handlar om något specifikt; en informant berättar att hennes morfar alltid gjorde köttbullar och en annan berättar om sin pappa som varje vecka gjorde sockerkaka. Det övergripande ansvaret har dock alltid legat på kvinnan, oavsett om det varit hennes intresse eller bara en syssla som måste skötas.³

En informant berättar hur den äldre systemen hade en väldigt omvårdande roll i familjen. I vuxen ålder har mamman pratat om detta med dottern i fråga som menar att hon möjligtvis hade varit annorlunda idag om hon hade fått spendera mer tid med sin pappa och storebror istället för att hjälpa till i hemmet hela tiden. Denna dotter beskrivs som annorlunda övriga barn, en grubblare som gått sin egen väg. När hon var yngre ville hon gärna följa med sin pappa till verkstan, något hon inte fick. Mamman förklarar att detta berodde på att pappan upplevde att det var jobbigt att ha med sig fler än ett barn (brodern). Anledningen till att det var brodern som blev utvald framför systemen tror mamman beror på både broderns kön och ålder, i och med att han var äldre. Mamman menar att även om hon gärna hade velat att alla barn, oavsett kön, hade fått göra allting så förstår hon samtidigt sin man i denna situation; hon menar att det hade varit svårt för honom att få något gjort om han hade haft med sig flera barn till verkstaden. Detta med anledning av att han inte var lika van som hon själv när det kom till att få sysslor utförda och samtidigt ha hand om flera barn.

...Pappa läser tidningen

Under våra samtal med informanterna födda på 50-talet har vi fått många inblickar i hur männen kunnat koppla av mer i hemmet. När en man har avslutat sin arbetsdag och kommer hem från jobbet kan han ta sig friheten att lägga upp sig på soffan och läsa tidningen, till skillnad från kvinnan som många gånger har ett hemarbete som fortlöper dagen igenom. En mamma berättar att hon många gånger tänkt att det hade varit skönt att bli född till pojke för då hade en haft det mycket enklare. ”Men...då kan man ju bara när man kommer hem, då får man lov att vara trött, då har man varit borta och jobbat hela dagen, då får man sätta sig och

---

² https://www.yakida.se/2010/tidsanvandning_2.pdf

<http://ub016045.ub.gu.se/ojs/index.php/tgv/article/viewFile/4038/3314>

Nilsson, J. (2018). Föräldrarskap och inställning till jämställdhet : En kvantitativ studie om sambandet mellan föräldrarskap och inställning till jämställdhet (Dissertation).

Retrieved from <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-156871>

³

Ambjörnsson, F. (2018). Tid att städa: om vardagsstädningens praktik och politik. Stockholm: Ordfront

ingen ska störa en, man får läsa tidningen i lugn och ro... alla ungar ska hålla sig borta. Är man trött efter maten så får man gå och lägga sig och vila en stund.” På frågan om hon inte kunde göra det så svarar hon att det inte hade gått ”för vem skulle då ta hand om barnen?”. Det har sammantaget inte visat sig ovanligt att det varit en uppdelning av pojkar och flickor i hemmet; enligt utsagor har flickor oftare spenderat mer tid med sina mödrar medan pojkarna spenderat mer tid med sina fäder. Detta trots att informanterna inte uppgivit att deras kön påverkat deras uppfostran.

Vilken söt flicka!

När vi diskuterar utseende, kopplas att vara söt ofta samman med att vara tjej (Ambjörnsson, 1996). Många informanter delger oss under intervjuerna att de uppmanades att klä sig i speciella ”finkläder” när de skulle gå på kalas eller någon annan tillställning. Kläder som beskrivs gälla vid dessa tillfällen är ofta kjol eller klänning. Och en informant berättar att hon ofta fick höra att hon skulle ha varit pojke istället och att hennes bror skulle ha varit flicka på grund av att han ansågs vara mycket sötare än henne. De flesta informanter menar dock att de själva som barn inte tyckte att det var viktigt med kläder som såg ut på ett visst sätt, utan det viktiga var istället att kläderna var sköna och gick bra att röra sig i. Ett par exempel visar trots allt på diskursen om pojk- och flickkläder; en informant berättar om ett specifikt minne från skolan när hon hade en grön skinnjacka med herrknäppning som hon hade fått ärva. Någon av skolkamraterna utbrast denna dagen ironiskt ”åh vad du är tuff, du har en skinnjacka på dig.” Efter detta uttalandet menar hon att hon aldrig hade på sig den jackan igen. En annan informant berättar att hennes son gillar rosa och att hon har försökt stötta honom i att våga köpa rosa skor. Hon har velat att han ska strunta i vad andra tycker men menar att det varit svårt.

Dockor och bilar

När det kommer till lek och leksaker så är en vanlig beskrivning av våra informanter att de ofta lekte mer ”klassiska tjejlekar” och med ”klassiska tjejleksaker” inomhus, några exempel som har återkommit är lek med dockor, barbie och pyssel. Vid utelek har det istället handlat om att bygga kojor och leka i skogen med vatten och lera, och då var det vanligare att pojkar och flickor lekte tillsammans. En av informanterna födda på 80-talet förklarar att hennes dotter minsann lekte med blandade leksaker; både dockor och bilar när hon var yngre. Detta uttalande visar på diskursen att det skulle finnas specifika leksaker som kodas pojkiga och flickiga, om detta skriver Bronwyn Davies i boken *Hur flickor och pojkar gör kön* (2003).

Samma informant menar vidare att hon anser att det är viktigt att erbjuda sitt barn både ”klassiska flickleksaker” och ”klassiska pojkleksaker” så att barnet sedan själv kan avgöra vad det tycker är mest intressant och kul att leka med.

En av kvinnorna berättar att när hon var liten så var det två pojkar hon kände som lekte med dockor och hon beskriver att hon speciellt reagerade på att en av dem gjorde det, detta på grund av att han enligt henne var så ”grabbig” i övrigt och inte hade några systrar att inspireras av heller. Detta visar på att det finns uppfattningar om att barn skulle vara antingen eller; antingen en pojke som gillar en viss typ av grejer eller en flicka som gillar en annan typ av grejer. När det istället visar sig att ett barn tycker om saker eller har egenskaper som anses höra samman med de olika könen så uppfattas det barnet som avvikande. Genom dessa berättelser, och flera andra av liknande slag ger våra informanter oss en bild av att de till stor del uppfattar kön som naturbundet, att de alltså har en essentialistisk könsuppfattning.

En av varje

Att det ofta uppfattas att kvinnor/män, flickor/pojkar har olika inneboende egenskaper har vi alltså förstått att våra informanter upplever. Trots att en av mammorna inte instämmer i detta så refererar hon ändå till det genom att säga att hon vill vara en ”klassiskt händig man” som kan allt. Detta indikerar med andra ord att det skulle vara så att ”vara händig” är något som oftast tillskrivs män istället för att ses som en egenskap som både män och kvinnor anses kunna ha. En av kvinnorna vi intervjuar menar också att grabbar är grabbar; de låter mer och är brötigare än tjejer som hon menar oftast är mer lugna. Flera av kvinnorna har dessutom påpekat att de gärna vill ha ”en av varje”, alltså en pojke och en flicka. De flesta kvinnor har dock inte kunnat ge något riktigt svar angående varför dom ansett att det har varit viktigt. En informant, som har vuxna döttrar, hävdar dock att hon hade velat ha en son för mannens skull, så att det hade funnits någon som skulle kunna följa med på hans grejer också. Hon berättar dock att hennes döttrar faktiskt följde på honom också men menar att det kanske hade varit annorlunda om de hade haft både pojkar och flickor. När vi under våra intervjuer pratar om huruvida en ska ta reda på ett barns kön eller inte och vad det kan bero på om en person väljer att göra detta är en vanlig uppfattning att anledningen till att föräldrar gör det är att det skulle vara praktiskt. En informant menar att vissa anser att det inte ens går att köpa barnvagn utan att veta om det är en pojke eller flicka som ska ligga i den; ska den vara blå eller rosa? Detta är dock något som alla informanter själva motsätter sig, ingen har heller tagit reda på sitt

barns kön i förväg. Att ”andra” tycker det är ”bekvämt att veta” relateras dock till att pojkar och flickor inte uppfattas som likadana.

En informant förklarar att hon tyckte bättre om sin lillebror än sin lillasyster när hon var liten. ”jag tyckte om henne men hon var aldrig någon sån där...som det skulle kunna vart när man var 6 och fick en flickebebis.” Detta blir ett tydligt exempel på förutfattade meningar angående hur en pojk- respektive flickbebis borde vara; att det skulle finnas någon inneboende skillnad mellan könen. Det skulle alltså vara mer naturligt att bonda med en flicka om en själv är en flicka och vice versa. Ett annat liknande exempel är när en annan informant berättar att hon hade önskat sig en baddocka i plast, vilket hon också fick. Det visade sig dock att dockan hade snopp varpå hon förklarar att hon blev väldigt sur och besviken. Hon beskriver att det blev kväll innan hon faktiskt tog upp dockan ur förpackningen. Tills slut blev dock denna docka en favoritleksak, men denna första reaktion säger också något om hur hon måste ha tänkt att det är skillnad på flickor och pojkar, om än på ett omedvetet plan.

Pojkflickor

Genomgående reflekterar våra informanter kring detta, att flickor och pojkar förväntas vara och därmed behandlas olika, men de förhåller sig olika till det hela. En 50-talisinformant berättar att hon hade världens bästa killkompis när hon var liten, en relation som hon menar att hennes mamma förstörde genom att hon en dag beskrev hennes vän som hennes fästman. Informanten i fråga menar att hennes vänskap med pojken aldrig blev detsamma efter mammans uttalande, detta med tanke på att hon själv såg honom som en vän och inte som en fästman. I detta exempel uppfattar vi att det finns förväntningar på en heteronorm där en relation mellan en flicka och en pojke anses handla om en kärleksrelation medan en relation mellan två barn av samma kön skulle handla om en vänskapsrelation. Om detta skrivs det om i boken *Ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2* (2017, s. 194-195).

En av kvinnorna berättar att hon var kortklippt när hon var liten och menar att hon på grund av det såg ut som en pojke. En annan informant berättar om en flicka från hennes skoltid som hon upplevde som en ”kille i en tjej”, eftersom hon var ”...sådär burdus” och nitade till henne en dag utan uppenbar anledning.

En av den yngre generationens mammor menar att hon har upplevt att det varit lättare att bryta mot normerna när det gäller hennes dotter än vad det har varit när det kommer till hennes son. Detta förklarar hon att hon tror beror på att saker som hört till det ”klassiskt tjejiga/kvinnliga” historiskt sett har ansetts mindre värt än det som hört till de ”klassiskt

pojkgiga/manliga” och att en med tanke på detta kan se det som att om en tjej gör något som kodas pojkgigt så blir det ett uppköp men om en pojke gör något tjejjigt kodat så blir det istället ett nedköp, i linje med den hegemoniska maskuliniteten (Butler, 1990). Alla våra informanter problematiserar inte detta, något som blir tydligt i följande uttalande: ”Jag tror aldrig att jag har sett det som en konstig grej att det skulle vara skillnad på pojkar och flickor, för mig har det alltid varit så. En pojke är en pojke och har inte rosa eller lila kläder och leker mer med traktorer eller bilar. Det har fallit sig naturligt.”

Individ - struktur

Våra informanter beskriver alla hur pojkar och flickor var, och är, i grunden olika. De ger, som vi sett, flertaliga exempel på detta. Ändå uppger de sig inte så ofta ha uppfattat detta som något som de reflekterat eller funderat över. De kan ibland återge några minnesbilder då detta tydliggjorts, som tex när en informant uppger att hon reagerade på att en pojkbekant under hennes barndom lekte med dockor, för att han var så ”grabbig” för övrigt, eller som när en annan talar om en klasskamrat som hon minns som ”en pojkflicka”.⁴ Men på det stora hela tycker de sig vare sig idag se, eller i barndomen (eller sina döttrars barndom) påminna sig, nämnvärt stora skillnader mellan de båda könen. Samtidigt ges, som ovan belyst, massor av exempel på just dessa skillnader. Detta, menar vi kommer sig av att dessa strukturella olikheter var, och är, naturaliserade för våra informanter. Om vi ser kön och genus som konstruerat, i enlighet med genusbegreppet sådant vi formulerat det i teorikapitlet, innebär detta att de konstruktioner av kön som förekommit i informanternas omgivning varit så inkorporerade med deras omvärld att de till stor del varit osynliga. Det är först när en avvikelse inträffar, som normen blir synlig för dem. Med detta menar vi inte att informanterna inte ser skillnader mellan könen. Vad vi uppfattar är istället att de ser dem som naturgivna, och på många plan självklara. Det är inget konstigt att pojkar och flickor skiljer sig åt, utan detta är av naturen givet. Detta är inget som är unikt för just vårt material och våra informanter – samhället bygger till största delen fortfarande på den könsdikotomi som varit rådande under hela den moderna historien.⁵

---

⁴ Ett begrepp som bland annat diskuteras hos Contreras, C., & Pihlaja-aho, M. (2018). *Pojkflickor och flickpojkar eller helt enkelt bara barn: Hur framställs flickor och pojkar i barnlitteratur?* (Dissertation). Retrieved from <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-359729>

⁵ Hirdman, Y. (2003). *Genus: om det stabila föränderliga former*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.

Dikotomier – antingen eller, inte både och

Vad som intresserar oss är hur denna dikotomi används som ett naturaliserande element för de diskurser för pojk- och flickighet som våra informanter ger uttryck för. Därmed kan, och bör, vi inte tolka det som att våra informanter inte problematiserar de två könsroller de sätter upp. I våra intervjuer ges flera exempel på hur de, i sin självbild, men än mer i sin fostran av sina barn, reflekterar, nyanserar och stundtals tar avstånd från normer kring könstillhörighet som de upplever. En 80-talist, som själv uppgivit att hon allra mest lekte med dockor, är till exempel mycket tydlig med att hon värnar sin dotters rätt att istället leka med det hon älskar mest, nämligen dinosaurier och drakar. De ger många och mycket tydliga uttryck för att deras främsta önskan är att barnen ska få vara ”de de är”. Detta går igen i alla intervjuer, och i alla generationer. Ingen uppger sig ha velat styra sina döttrar in i någon specifik kvinnoroll. Detta kan, i linje med Faircloughs tolkningar (Jørgensen och Phillips, 2000, s 80) ses som en form av hegemonisk kamp inom de diskursiva praktikerna. Genom att tala om, och i handling försöka tillåta sina döttrar (barn) att tänja på gränserna för den roll som flicka (eller pojke) som de tilldelats i en tvåkönsnormativ värld, utmana, och på sikt förskjuta, innebörden i vad det betyder att vara det ena (eller andra) könet.

Barn ute och inne

De flesta informanter betonar även tydligt hur viktigt det är för dem att barnen har en aktiv livsstil, och hur utelek varit och är centralt. Här blir könsuppdelningen, som trots allt är tämligen tydlig vid beskrivning av innelekar, också påtagligt mycket otydligare. Berättelserna blir istället mer centrerade kring grupp lekar i ”gäng”. Beroende på var en vuxit upp har dessa gäng konstruerats något olika, ibland utifrån grannskapet, ibland istället utifrån släktband, eller relationer som skapats i skolan. De lekar en ägnar sig åt beskrivs som närmast könsneutrala; en leker kull, kurragömma, åker pulka och bygger kojor, leker i bäckar och på höskullar. Dessa lekar talas det om med värme, också av mödrarna och betonas starkt i alla intervjuer. De utgör också ett ideal för vad döttrarna vill ge sina barn. I diskursiva termer kan detta snarast betraktas som ett uttryck för diskursen om den lyckliga barndomen. Att rasa omkring utomhus och leka, fria från föräldrar och styrning, ses som ett ideal *för barn* oaktat deras könstillhörighet (Halldén, 2009).

Vara sig själv

Att det finns två kön, och att de i grunden är olika, motsätter sig emellertid ingen av informanterna helt, och flertalet anser det snarare viktigt att belysa och bejaka. Detta

representeras också väl i det att de själva till allra största delen, både som barn och som vuxna, hållit sig väl inom de ramar för ”flickighet/kvinnlighet” som varit rådande i deras närmiljö. Detta är, enligt oss, också en bidragande faktor till att de inte uppmärksammat dem. Den norm en själv följer, är sällan tydlig för en. Och som vi påpekat har normerna också stått tydligast för våra informanter då något eller någon avvikit från dem. Denna någon har dock, enligt materialet, knappast aldrig varit de själva. Mindre förhandlingar kring kvinnligheten förekommer, och betraktas i regel som ett sunt uttryck för att ”vara sig själv” – en av våra informanter redogör exempelvis skrattande för att hon inte har något intresse för sitt utseende, hur håret ser ut i nacken bryr hon sig inte om, och mascara provade hon motvilligt först i gymnasiet att använda på daglig basis. Detta uttrycks dock inte som regelrätta brott med deras kvinnliga identitet, utan mer som små lustiga individuella egenheter, vilka snarare understryker deras i övrigt feminina roll. Alla informanter lever också, utan undantag, det som traditionellt setts som ”kvinnoliv”. De lever i heterosexuella relationer, med barn, vilka de under relativt lång tid och undantagslöst mer än fäderna har vårdat. De arbetar eller har arbetat inom vård, barnomsorg, administration och handel – alla utom en, vilket alla är kvinnodominerade branscher, och många, i synnerhet av 50-talisterna har helt, eller delvis avstått från yrkesarbetet för att vara hemma under småbarnsåren. I gengäld uppger de alla att papporna ”jobbat mycket”. Detta går också igen i döttrarnas beskrivningar – ”mamma var hemma mest” är ett vanligt uttalande, och när 50-talisterna beskriver sina mammor har de helt eller delvis varit hemmafruar. Även 80-talisterna, som arbetar heltid, uttrycker att de gärna vill eller hade velat vara hemma mer, antingen genom en längre föräldraledighet, eller genom olika förändringar i yrkeslivet. Genomgående gör alltså våra informanter kön på ett normativt vis (Gunnarsson Payne & Öhländer, 2017, s. 176) och det är även så de uppfattar barn. Också i beskrivningen av sina egna barndomar, och inte minst i beskrivningen av den generation som är barn idag, är det en traditionell flickighet som är rådande. Hon är ”våldigt tjejig” som en informant uttrycker det om sin dotter. Det ses som mer eller mindre givet att flickor betar sig, uttrycker sig, leker och utvecklas på ett visst sätt, och att det av dessa flickor så småningom kommer bli traditionella kvinnor, med vilket vi menar kvinnor som infogar sig i flertalet av de normer för kvinnlighet som omgivningen förväntar sig.

Tre diskurser

I beskrivningen av barndomen kommer, som vi ser det, tre diskurser omväxlande till uttryck.

Dikotomisk syn på kön

Det finns dels den så att säga grundläggande diskursen, vilken är att flickor och pojkar föds som olika varelser. Detta går igen exempelvis i den av flera av informanternas uttryckta önskan om att få ”en av varje”. Det är skillnad att vara mamma åt en flicka, jämfört med åt en pojke, och de vill gärna få ”uppleva båda”. Vad som är skillnaden har de dock svårare att ge tydliga svar på. En av våra informanter uppger att hon önskade att hennes dotter skulle kunna ha samma klänning som hon själv hade på 1-årsdagen, och uttrycker därmed igenkänningen som en faktor. Ingen anser dock att det ena eller andra könet är viktigare att få – de är istället ute efter att få hela föräldraupplevelsen, och den förutsätts helt enkelt vara olika beroende på barnets kön. Att denna diskurs är så stark hos informanterna kommer vi få anledning att återkomma till, men vi kan i varje fall, som vi varit inne på, fastslå att det är en stark diskurs även i samhället i övrigt. Det är, enligt den kritiska diskursanalysen (Jørgensen och Phillips, 2000) därmed ett uttryck för den hegemoniska maktstrukturen i samhället, den så kallade tvåkönsnormen.

Individens fria val

Den andra diskursen som kommer till tals är den om barnets fria vilja och rätt att vara precis den de är. Även detta är en i samhället stark diskurs, och får anses även den vara hegemonisk, i och med exempelvis antagandet av FN:s Barnkonvention (2019). De flesta föräldrar av idag uttrycker denna önskan för sina barn, och våra informanter är som sagt inget undantag. De älskar sina barn för de individer de är och de vill ge dem alla möjligheter att utvecklas till sin fulla potential. Att detta inte alltid till hundra procent följer normen för det kön barnet tillhör ses som både givet och önskvärt. Det är en del av deras personlighet, och därför både värdefullt och bra. Denna frihet tillåter en också sig själv och andra. Det är i princip ingen informant som någon gång uttrycker att det vore önskvärt att styra barnen allt för hårt, ej heller in i könsroller. Någon ger dock, mest medels antydningar, en hint om att hon ibland tycker att det ”gått lite för långt”. Det är, menar hon givetvis bra att alla får utvecklas till de de är, men, fastslår hon också: ”kvinnor är kvinnor och män är män, det går inte att komma ifrån”. Samma informant upplever också att hon, som inte alltid sympatiserar med den jämställdhetsdiskurs som hon menar uttrycks i exempelvis media, ibland känner det som hon styrs till att följa den. Att det är den enda accepterade åsikten. Å andra sidan tycker hon, vilket hon väldigt väl betonar, att det är bra att alla kan accepteras som de är. Den ambivalens hon ger uttryck för tolkar vi som ett tydligt uttryck för den större diskurskampen i samhället.

Hon arbetar aktivt med att sammanfoga dessa två, var för sig, starka diskurser. Till detta får vi anledning att återvända, längre fram.

Låt barn vara barn

Den tredje infallsvinkel som uttrycks är den om den lyckliga barndomen. Detta, menar vi, också är en stark diskurs i samhället idag, ända sedan Ellen Keys banbrytande bok *Barnets århundrade* (2017) gavs ut 1900 och den stora rörelsen för barns rättighet till en trygg barndom uppstod runt sekelskiftet 18/1900. Denna kom att understödjas av exempelvis Astrid Lindgren (vi kommer använda begreppet Bullerbybarndom⁶ framgent) och sedan dess har det funnits en stark uppfattning i samhället av barndomen som en skyddad och speciell tid i människans liv. Det är under tiden innan puberteten som individen har alla möjligheter att utforska sin omvärld och detta ska uppmuntras och stödjas. Våra informanter länkar detta till deras egna erfarenheter av utelek och kompisgäng. Här får *flicka och pojke* ge vika för termen *barn*. Det är lika viktigt för båda könen att ha tillgång till denna fria lek, och dessa "barndomsland", och även om pojkar och flickor i grunden är olika (enligt den tvåkönsdiskurs som vi beskriver ovan) så är detta en faktor de båda behöver. Detsamma gäller för de ord som informanterna väljer som svar på frågan om hur en bra barndom är. De svarar saker som trygg, kärleksfull, fri och glädjefylld. De uppger också från sin egen barndom att de haft mycket lite regler och krav. Visst fick de hjälpa till, eller passa mattider, men på det stora hela fick de leva sina barnliv ostörda av de vuxna. Som en av våra informanter säger: "Det man minns av barndomen var ju att man alltid var ute och lekte och solen sken alltid på sommaren, och det var snö på vintern och man var ute och åkte skidor och skridskor och..." Skrattande tillägger hon sedan, att så var det ju inte. "Men man minns det ju så". I detta uttalande ligger dels ett uttryck för just denna diskurs om barndomen, men också en medvetenhet om att det är ett ideal.

Det menar vi, i sig ger det ytterligare styrka som just en diskurs. Diskurser, menar Fairclough, arbetar på både praktisk och strukturell nivå (Jørgensen & Winther, 2000, s. 76). Vår informant visar här en medvetenhet om att de minnen hon kan framkalla som vuxen är de som stämmer med normen om den goda barndomen. Huruvida hon glömt de andra, eller inte väljer att betona dem, vet vi däremot inte.

---

⁶Lindgren, A. (1985). *Alla vi barn i Bullerbyn*. (24. uppl.) Stockholm: Rabén & Sjögren

I backspegeln – den lyckliga barndomen

Sammanfattningsvis målar våra informanter upp en bild av en mycket lycklig, fri och harmonisk barndom, och det är också vad de vill ge sina egna barn och barnbarn. De uppger att de som barn inte såg någon konflikt eller något problematiskt i den uppdelning mellan flickor och pojkar som fanns. För en sådan fanns. Det var dock inget de upplevde sig begränsade av, och inte heller något de uppfattade begränsade andra. I den mån de reflekterade var det när något var ”konstigt”, det vill säga, föll utanför det de uppfattade som naturligt. Att mammor och pappor stod för olika saker var även det en naturlighet, och det är det även till stor del i deras liv som vuxna. Att begränsa en individs handlingsutrymme är något de tar avstånd ifrån, och en del, men inte flertalet, länkar även detta till genusskapande. Vissa problematiserar genus mer än andra, men oavsett detta är det ingen av våra informanter som på något tydligt vis utmanat den kvinnoroll som funnits, och finns, i deras omgivning. Denna kvinnoroll kan dock både problematiseras och förändras. Tydligast blir kanske detta när det handlar om i vilken utsträckning som kvinnorna, när de blivit mammor, arbetar. Från beskrivningen av 50-talets hemmafruar, via 80-talets dagmammor/deltidsarbetare, till dagens mammor som främst arbetar heltid. Att mammorna naturligt ses som den som är barnen närmast är dock uppenbart, och återkommer också i den litteratur som vi kommer se närmare på i nästa stycke.

Kapitel 2: råd och stöd?

Uppfostringslitteratur

De böcker om uppfostran som vi valt, nedan refererat till som ”uppfostringslitteratur” har vi studerat ur ett diskursivt perspektiv. Vi har i dem sökt finna de övergripande teorierna kring hur barn uppfattas och hur de bäst fostras till samhällsdugliga individer. Vår litteratur stammar från såväl 50- som 80-tal och nutid, men med en tonvikt på de senare åren. Under denna tidsrymd har såväl samhället som informationsspridningsmöjligheterna förändrats. När Benjamin Spock gav ut sin bok *Sunt förnuft i barnavård och barnuppfostran* (1956) fanns ganska lite vägledning för föräldrar att tillgå. Olika föräldrastödjande (i dåtiden var det nästan enbart detsamma som mödrastödjande) insatser, så kallade mjölkdroppcentraler, kurser i spädbarnsvård med mera hade börjat förekomma i Sverige redan i slutet av 1800-talet, men var fortfarande inte fullt utbyggt, i synnerhet inte på landsbygden (Pehrsson, 1983, kapitlet ”*Barn i goda händer*”). De mer förmögna familjerna hade inte sällan en egen

husläkare som stöd, vilket förordnades som det bästa (Spock, 1956, s. 15). Barnavård ålåg vid denna tid i princip helt kvinnor (Pehrsson, 1983, s. 82-83) och att vara mamma sågs av många som den mest naturliga rollen för en kvinna. Det var en vedertagen tanke att det låg i kvinnans natur att vara omvårdande och det ansågs därmed som något de utan större besvär skulle kunna hantera på egen hand. Att lära sig det en behövde var därmed fortfarande något som en till största delen fick klara själv, utan stöd från samhället, och i synnerhet om en inte var bättre bemedlad, som det kallades. Detta gällde i än högre grad i Amerika, där Spock var verksam. Som mamma fick en i stor utsträckning lita till sin omgivnings goda råd och den egna känslan. Att kunna köpa sig en bok med rådgivning om allt från mjölkersättning till puberteten, var alltså sannolikt en stor hjälp. När Anna Wahlgrens *Barnaboken* utkom 1983 var situationen en annan. Alla som ville hade då tillgång till BVC, och många samhällsreformer hade införts, exempelvis föräldraförsäkring och förskoleutbyggnad. Samhällssituationen runt föräldraskapet har förändrats mindre under de nästkommande 30-40 åren, fram till idag. Det finns fortfarande ett samhälleligt nätverk runt föräldrar och rådgivning står till buds. Vad som dock förändrats i grunden är informationskanalerna och möjligheten att välja sin egen kunskap. Idag kan föräldrar googla, hämta teorier och åsikter, fakta och tyckande från hela världen, som regel bara genom att stoppa handen i fickan och dra upp telefonen. Att i den världen ge ut böcker om hur en bör uppfostra sina barn, är något helt annat än tidigare. Detta återspeglar sig också i litteraturen, vilket vi får anledning att återkomma till.

Det är därmed betydligt svårare att idag finna tydliga diskursiva mönster i den flora av litteratur som finns att tillgå. Det är också påtagligt att böckernas författare tydligare profilerar sig mot olika områden, eller inriktningar. Det är få böcker av de vi valt mellan som utger sig för att vara en allomfattande rådgivare, så som vi kommer se att Spocks ambition var. De exempel på sådana vi funnit riktar sig i så fall oftast mot den första tiden som förälder, exempel på detta är *Stora boken om barn* (Hofsten, Lidbeck & Coull, 2016) vilken handlar om graviditet, förlossning, och barnets 6 första år. Merparten av böckerna inriktar sig dock idag antingen mot vissa fenomen, exempelvis trots eller mat, eller har en viss agenda med klart uttalade ideal. Det kan handla om olika metoder, eller om tankemodeller för hur barn formas på bästa sätt. Av de böcker vi valt att studera är det främst de två yngsta, *Ge ditt barn 100 möjligheter istället för två* (Henkel & Tomicic, 2017) och *Med känsla för barns självkänsla* (Krantz Lindgren, 2018) som har denna typ av inriktning. Mer om detta kommer vi beskriva längre fram.

I *Den okända vardagen* (Åkerman, m.fl., 1983) ger Kajsa Pehrsson i kapitlet "*Barn i goda händer*" en bakgrund kring rådgivning rörande barnavård i Sverige. Här beskrivs hur oron för att barn inte skulle överleva (barnadödligheten var ännu under tidigt 1900-tal mycket hög) ledde till att "en mer hygienisk och rationell barnavård" (aa, s. 88) infördes under framförallt åren från sekelskiftet fram till 1930-talet. Denna rörelse hade sin grund i bland annat en skrift om uppfödning från 1906, av två tyska barnläkare (aa, s. 85) som förordade en klockstyrd regelbundenhet i fostran av barnen. Genom utbyggnaden av bland annat BVC får detta synsätt en stor spridning, och är på 50-talet allmänt vedertaget, inte bara inom matning utan i barnuppfostran i stort. "Industrisamhällets krav på ordning och regelbundenhet" (aa, s. 85) genomsyrade även synen på hur barn bäst sköttes och bemöttes. Detta var det synsätt som läkare och barnskötarutbildningar, och även de varianter av föräldrastöd som fanns, lärde ut. Denna diskurs kommer vi, i enlighet med Pehrsson, framgent benämna som "den auktoritära". Hon använder sig inte av diskursbegreppet, men såsom det beskrivs är det vår uppfattning att det är just en diskurs, och vid mitten av 1900-talet hade denna en stark förankring i samhället, åtminstone i litteratur och bland barnexpertisen var den nästintill ohotad. Den utgjorde därmed vad som inom diskursanalysen benämns en hegemonisk diskurs (Jørgensen & Winther, 2000).

Vidare beskrivs i detta kapitel hur det redan under 1940-talet kom en tämligen stark opposition mot denna fostran. Motrörelsen kom att benämnas "fri fostran" och företrädde till stor del av psykoanalytiskt influerade författare, i texten nämns till exempel Rosa Katz och Alva Myrdal (Pehrsson, 1983, s. 98). Dessa menade istället att barn borde bemötas utifrån psykologiska kunskaper om individers utveckling (aa, s. 95). Fostran borde, menade en, inte bygga på tvång eller en mekanisk syn på utveckling, utan de kämpade istället för barns rätt att bemötas utifrån sin egen förmåga och drivkraft och vilja till utveckling (aa, s. 91, 94 och 96). Denna linje kom ganska snart att få kopplingar till småbarnspedagogik och förskoleverksamhet, vilken kom att byggas ut vid samma tid – ofta var eldsjälarna bakom dem de samma, exempelvis hade Alva Myrdal ett starkt engagemang för utbyggnaden av barnomsorg (aa). Under de år som gått har detta synsätt kommit att internaliseras mer och mer i samhället, och det är idag, menar vi, även en mycket stark samhällsdiskurs, befast allra främst i FN:s Barnkonvention (2019), men även i exempelvis läroplaner (Skolverket, 2018) och styrdokument för socialtjänsten (Inspektionen för vård och omsorg, 2017). Vi kommer fortsättningsvis, i linje med Pehrsson (1983) benämna detta "den fria fostran".

Vad vi funnit vid vårt studium av uppfostringslitteratur är att det framför allt är ovan skisserade diskurser som återfinns i den. Den är utan undantag mer eller mindre närvarande i

alla, men på olika sätt, och det finns, uppenbart eller mer under ytan, en diskursiv kamp pågående i samtliga. För att belysa detta kommer vi nu beskriva och diskutera de fem valda böckerna var för sig.

Sunt förnuft i barnavård och barnuppfostran (1956)

Benjamin Spock

Denna bok har undertiteln, *Från födseln till brytningsåren* (vilket är författarens benämning på puberteten). Redan i förordet beskriver Gunnar Klackenbergs (en svensk barnläkare och barnpsykiater) Spock som en av de ”psykologiserande amerikanska barnläkare, som sista åren givit så många bidrag till förståelse av tesen ’små barn är också människor’”. (aa, Förord⁷) och han fortsätter med att betona att här finns inga orubbliga regler eller tabeller som bara ger dåligt samvete. Dock är Spock, enligt sin förordare, mycket grundlig. Längre fram i boken kan vi också intyga just detta. Det är inte en säkerhetsnål i en blöja eller en steriliseringsapparat som inte får sin genomgång. Det finns också ett mycket ambitiöst register som en mamma kan slå i. För det är mammor och inga andra som är Spocks målgrupp. Det är en naturligt given självklarhet och ingenstans ifrågasätts den på allvar. Som den humane och förstående läkare han framställs som i förordet är han mycket förstående för att mammor kanske inte alltid orkar helt, särskilt när ett barn är litet och nytt, och visst uppmanar han då papporna att träda in (aa, s. 18). Han anser till och med att det kan vara på sin plats att en pappa tar hand om nattmatningen när mamman är nyförlöst. Men om mamman under en längre tid inte kan ta hand om sitt barn är det inte ens ett alternativ att pappan skulle axla hela fostrarrollen. Istället förordar Spock olika typer av hemhjälp: hushållerska, barnsköterska eller liknande. Han resonerar även kring förvärvsarbete för mamman, och menar att en mamma som bara vill arbeta, men inte måste av nödvång, bör överväga noga om hon verkligen ska lämna bort sitt barn för detta. (aa, s. 291-294). Det är också mycket intressant att det finns ett kapitel som heter ”Det faderlösa barnet”, men inget alls om ett barn som förlorat sin mor (aa, s. 294). Ett barn utan en mor är helt enkelt inte tänkbart – om modern försvinner förväntas hon ersättas av en annan kvinna som åtar sig modersrollen. Denna förutsättning, som tydligast syns i de kapitel som benämns ”specialproblem” och där det tas upp jämsides med skilsmässa, handikapp och prematur födsel, genomsyrar också

---

⁷ Sidnumrering saknas.

boken i stort. Barn fostras av mödrar, och detta är så självklart att ingen diskussion kring det är nödvändig.

Samma mönster går igen också när det kommer till synen på barnen. Det talas genomgående ganska lite om barnets könsidentitet – främst är barnet en åldersbunden varelse och behoven styrs utifrån detta. Först när det blir tal om puberteten blir rådgivningen specifik könsanpassad (aa, s. 208 -212). Det står då klart att dikotomin pojke och flicka är huggen i sten. Att någon skulle avvika i sin könsidentitet är inget som överhuvudtaget förekommer. Det var också samhällets syn vid denna tid, att vara homosexuell avskrevs inte som en sjukdom innan 1970-talet i Sverige (Norrhem, Rydström och Markusson Winkvist, 2015). Det är alltså heterosexuellt normativa pojkar och flickor som Spock arbetar med. Och de är naturligtvis (enligt boken) inte likadana. Tydligast syns det i uttalande liknande: ”Hon börjar vilja gå på baler och bli behandlad som en skönhetsdrottning medan han ännu är en ociviliserad liten pojke som skulle skämmas för att visa henne något intresse” (Spock, 1956, s. 211). En flicka förväntas vara på ett visst sätt, utvecklas enligt ett visst mönster, och ha behov som på en del punkter (och dessa blir fler ju äldre hon blir) skiljer sig från pojkars sätt att vara, deras utveckling och behov.

Spocks bok är tänkt att fungera som ett uppslagsverk. Han beskriver fysisk och psykisk utveckling hos barnet, han tar sig an olika samhällsaspekter av att ha barn, och han ger råd om fostran. Han, som barnläkare, förväntas kunna svara på alla frågor och veta vad som är *rätt*. Detta i sig står för en tydligt auktoritär syn på vården av barn. En utbildad expert ska kunna lösa alla problem som kan uppstå, och han tar sig an uppgiften att bistå mödrarna.

För att sammanfatta kan en säga att Spocks bok i sin tid var ”mjuk” och förstående gentemot människors olikheter. Han var en tämligen anti-auktoritär röst, även om mycket av det synsättet finns i boken, exempelvis är det givet *att* ett spädbarn ska födas upp på ett matningsschema, och detta idealt ska utformas av en barnläkare (aa, s. 22). Han förespråkar dock att detta schema anpassas efter barnets och moderns behov, istället från endast strikta tider och milliliterangivelser, och under 1950-talet var detta fortfarande inte okontroversiellt. Vad vi kan konstaterar är därmed att både den fria och den auktoritära diskursen finns här, men att den auktoritära fortfarande står ohotad som norm. Vidare finns det också en klart essentialistisk syn på kön och genus.

Barnaboken (1983)

Anna Wahlgren

Anna Wahlgren har själv ingen utbildning kopplad till barn utan har skrivit boken utifrån sina egna erfarenheter som åttabarnsmamma.

Wahlgren beskriver i sin bok att föräldrarnas uppgift är att leda ett barn in i de normer som finns i samhället. Hon menar att barn frågar efter de rådande normerna genom att i handling exempelvis försöka förstå vad som är accepterat och inte (aa, s. 559). Om ett barn inte följer regler förklarar Wahlgren att det är bra att straffa det på något sätt. Detta straff får dock inte förödmjuka barnet för då menar hon att det blir svårare för barnet att lära sig den norm det hela handlade om (aa, s. 563). I boken gör Wahlgren liknelser mellan en förälder och en körskollärare, hon menar att en förälder på samma sätt som en körskollärare har i uppgift att lära barnet att "köra rätt" så att det inte blir utfryst och straffat. Detta förklarar hon som medelvägens fostran med sin uppgift att leda barnet rätt så att hen sedan kan ta han dom sig själv (aa, s. 540). Istället för att lära barn att acceptera en mångfald/att det finns många sätt att vara på så uppfattar vi det som att hon menar att det är viktigt att lära barnet att vara på *ett* visst sätt så att andra kan acceptera det. Vi upplever att hon i sin bok ger uttryck för en auktoritär fostran, där hon exempelvis beskriver olika tillvägagångssätt för att lösa diverse funderingar och frågor som föräldrar kan möta i sin vardag när det kommer till barnskötsel. Dessa lösningar är extremt inrutade och ger bilden av att en förälder bör agera likt en maskin; föräldrar uppmanas varken följa sina egna känslor eller låta barnet styra när det kommer till exempelvis mat och sömn. Har en förälder bestämt sig att dagen ska börja klockan 6 på morgonen så menar Wahlgren att det är viktigt att hålla fast vid detta beslut.

Ett kapitel i boken handlar om hur en ska få sin bebis att sova en hel natt. Wahlgren menar att hon tycker att detta bör ske när bebisen är runt 4 månader. Tillvägagångssättet som Wahlgren uppmanar läsaren att följa för att uppnå en god natts sömn är ett strikt schema som i slutändan, efter tre dagar, ska resultera i att problemet är löst. I boken rekommenderas det att föräldern gör ett matschema som ska följas under dagtid, vilket hon menar bör minska chansen att barnet vaknar och är hungrig på natten, i boken ges det exempel på exakta klockslag för dessa måltider. Att få ordning på sömnen beskrivs ta 3 dagar. Första natten förklarar Wahlgren att föräldern med stor sannolikhet kommer behöva gå upp ett flertal gånger och vaggga barnet till sömns i en vagn, här menar hon att det är viktigt att inte låta barnet se sin förälder samt att föräldern inte rör vid barnet. Wahlgren hävdar att detta är ett enkelt projekt att ro i land, så länge föräldern vagggar barnet stadigt, intar en självklar attityd

och inte avbryter denna kur för tidigt (aa, s. 250-254). Redan natt nummer två menar hon att en förälder bör se ett visst resultat: ”Andra natten får du gå upp och dra vagnen en, två eller högst tre gånger (men det är ovanligt). Tredje och sista natten räcker det med en. Ofta behövs ingen alls. Och sedan sänker sig friden.” (aa, s. 253).

När det kommer till genus så finns det ett kapitel i boken som heter ”*Pojkar är pojkar, väl? Något om könsroller*” (aa, s. 523). I detta kapitel kan en läsa om Wahlgrens uppfattning angående män och kvinnor: ”...vad gäller det manliga/kvinnliga, så finns nog skillnaderna där, hur illa det än passar in i debatten; de finns där nog lika mycket inuti som utanpå.” Hon menar att kvinnor vårdar och står för rutiner medan män skapar och gör punktinsatser. Detta kopplar hon ihop med det faktum att det är kvinnan som bär på ägget, hon vårdar det och får det att växa till en individ. Wahlgren menar med andra ord att det inte är konstigt att kvinnor är vårdande som personer eller att de leker med dockor, med tanke på denna biologiska fakta. ”Små flickor är i regel vårdande...” (aa, s. 525), skriver hon. Vidare beskriver Wahlgren att eftersom mannen inte har plats i sin kropp för något ägg som kan bli befruktat utan istället befruktar – genom att ”skvätta” med sina spermier, formar det hans psyke. Hon förklarar att män jobbar när de får ett ryck, vilket hon påstår gå hand i hand med hans ”skvättande” av spermier; han skapar lite här och där men har inga riktiga rutiner, med undantag för bilen, något hon menar att en kan se som en förlängning av ”skvättandet”, eftersom att den ger honom rörelsefrihet – till att ”skvätta” på fler ställen.

Att dessa könsroller finns beskrivs som en självklarhet men i boken förklaras det att dessa roller kan uppläckras i en nödsituation eftersom naturen beskrivs ha garderat oss människor för oförutsedda händelser. ”Jägaren i henne finns där latent. Behövs ”han”, kommer han i dagen.” (aa, s. 527) och ”Hammare och spik är otänkbara för flickor – tills hammare och spik blir nödvändiga för flickor.” (aa, s. 527). Wahlgren menar alltså att pojkar/flickor och män/kvinnor inte skulle kunna gå utanför sitt köns ramar av ren lust, utan att det krävs en prekär situation för att detta ska kunna inträffa.

I boken benämns ofta bebisar som ”småfolk”, denna könsneutrala benämning kan dock tolkas som att könet inte spelar så stor roll när det kommer till frågor som exempelvis rör sömn, utan att vissa saker är samma för alla, oavsett kön.

Sammanfattningsvis finner vi hos Wahlgren en mycket stark könsdikotomi och en starkt auktoritär fostransstil. Hon skriver en hel del om att följa sin egen känsla, men bakom dessa ord levereras en praktik utan mycket spelrum.

Växa – Inte lyda (2010)

Lars H Gustafsson

Lars H Gustafsson är barnläkare och åttabarnspappa samt en välkänd röst när det kommer till barnuppfostran. I denna bok sammanfattar han sin syn på fostran samt återger händelser från sitt eget verksamma yrkesliv där han varit i kontakt med barn på många olika plan.

Han poängterar att en förälder har som uppgift att låta sitt barn utvecklas till en egen individ genom att låta det få vara med och bestämma så mycket som möjligt i familjens vardag. Han menar också att det inte bara är ett barn som växer och utvecklas utan att det handlar om samspelet med dess föräldrar, där båda parter växer och ger näring åt varandra (aa, s. 49).

Han förklarar att det är viktigt att behandla ett barn med respekt och att låta det komma till tals och gå sin egen väg, detta kopplar han till barnkonventionen. Att det varit vedertaget att människor har ett värde som inte är förhandlingsbart menar han inte alltid har inkluderat barn på ett självklart sätt, tidigare i vår historia. Det var inte förrän 1970 som konventionen för barns rättigheter lanserades och genom antagandet av denna menar han att numer är det självklart att ett barn är lika mycket värd som en vuxen (aa, s. 171).

Gustafsson citerar Jesper Juul⁸ i sin bok och menar att han ställer sig gillande till hans förhållningssätt när det kommer till frågor om exempelvis sömn:

Människor är inte maskiner och därmed är användningen av ”verktyg” utesluten. Det är – värdemässigt sett – all skillnad i världen på att fråga: ”vilka verktyg finns det för att jag ska få mitt barn att somna?” och att fråga ”Vilka egenskaper och färdigheter måste *jag* utveckla så att mitt barn kan somna lugnt?” (aa, s. 216).

I kapitlet ”Gränser” (aa, s. 110-121) beskriver Gustafsson tre olika fostringsmetoder som han tycker sig se i vårt samhälle; auktoritär gränssättning, naturlig gränssättning och demokratisk gränssättning. Övergripande kan en säga att denna bok går emot den auktoritära fostran.

Den auktoritära gränssättningen förklaras bygga på en idé att det är föräldern som vet bäst, och på grund av detta är det inte någon vits för barn att förhandla. Vuxna sätter regler och

---

⁸ Han har givit ut flera böcker om barn och fostran, bland annat Juul, J. (2005). *Livet i familjen: om det viktiga samspelet*. Stockholm: Bonnier

barn följer regler; att ett barn lyder är viktigt inom denna typ av fostran och om någon regel bryts påstås det vara viktigt att detta leder till konsekvenser.

Den naturliga gränssättningen påstås kunna ses som en kritik mot den auktoritära gränssättningen och bygger på att en förälder både bör göra klart för ett barn var hans egna gränser går samtidigt som han bör hjälpa barnet att sätta egna gränser och skapa sina egna normer. Detta förklarar leda till att barnet utvecklas till att kunna ta egna beslut som utgår både från sig själv men också genom att ta hänsyn till andra, här är det viktigt med ett givande och tagande. I denna typen av fostran menar han att det är okej att använda sig av auktoritära metoder i undantagsfall men det är farligt att låta det bli en vana.

Den demokratiska gränssättningen menar författaren bygger på överenskommelser och förhandlingar, här är det viktigt med regler för att få ett familjeliv att flyta på bra, det är dock viktigt att både barn och föräldrar *tillsammans* bestämmer vilka regler det är som gäller. Att kunna kompromissa är viktigt och målet är att utveckla ett demokratiskt tänkande hos barnet. Även om förhandling är centralt inom denna typ av gränssättning så finns det ändå vissa saker som inte är förhandlingsbara, som exempel nämns frågor rörande alkohol och tobak.

Gustavsson ställer sig starkt bakom den fria fostran som idé. Han förklarar också i Epilogen att han i början av sitt föräldraskap hade någon slags tanke om att han ville påverka sina barns flöden i livet, något han kommit att ändra inställning till. Han skriver att han idag är tacksam över relationen till sina barn och det faktum att "...deras flöden är så befriade som de ändå är från mina kontroll- och regleringsambitioner (aa, s. 268-269). Något vi funnit intressant är dock att han inte nämnvärt berör genusroller hos barnet. Han talar en hel del om att fäder bör finnas för sina barn, men i de flesta av hans exempel är ändock barnets vårdare främst en mor.

Med känsla för barns självkänsla (2014)

Petra Krantz Lindgren

Petra Krantz Lindgren är beteendevetare och arbetar med att utbilda, föreläsa och samtala om kommunikation och konflikthantering kopplat till barn. I denna bok tydliggör hon hur viktigt det är att föräldrar bemöter barn på ett sätt som får dem att tycka om sig själva och nyckeln till detta förklaras vara att jobba med barnets självkänsla. Krantz anser att självkänsla består av två dimensioner; medvetenheten om sig själv samt acceptansen som en har för det som en vet om sig själv. Självkänsla beskrivs vara grunden till andra viktiga egenskaper, hon menar att en person med god självkänsla med stor sannolikhet också är en god lyssnare som vågar stå upp för sig själv och andra, som vågar gå sin egen väg och ta ansvar. Samt har vetskapen om att ens egna värde varken ligger i prestationer eller misslyckanden. Med andra ord en person som tycker om sig själv precis som hen är (aa, s. 9-10 och 19).

Vore det inte underbart om våra barn växte upp och lärde sig lyssna inåt? Om de hade modet att följa sin egen längtan och förverkligade sina egna drömmar? Om de visste att deras värde inte ligger i hur många gånger på en dag som de får höra från andra människor att de är duktiga eller presterar bra? (aa, s. 10).

Författaren hävdar att känslor och behov är något som binder samman barn och vuxna, ja alla människor, samt att barn är lika mycket värda som vuxna. Hon menar exempelvis att om en vuxen inte gillar att bli hotad så tror hon inte heller att ett barn gillar det. Ett kapitel i boken heter ”Prata – utan att kränka, hota eller muta” och där förklarar hon att det är viktigt att föräldrar är ärliga med sina egna känslor och behov gentemot barnen och ber barnen respektera dessa; empati menar hon fungerar mycket bättre än att exempelvis muta eller hota ett barn (aa, s. 28 och 121-124).

Att ställa frågor och uppmärksamma ett barns känslor istället för dess prestation eller utseende är en annan sak hon förklarar vara viktigt. Att visa intresse för ett barn menar hon är betydligt bättre än att bedöma det. I boken beskriver författaren olika nivåer av detta; när ett barn exempelvis leker med lego kan en förälder välja att bedöma *eller* visa intresse för antingen *legot*, barnets sätt att *hantera legot* eller för *barnet*. Anledningen till att hon inte tycker att den vuxne bör bemöta ett barn med en bedömning är eftersom att hon menar att det, istället för att bjuda in till samtal och djup kontakt, snarare sätter punkt. Det hon istället

uppmuntrar till är alltså att föräldrar visar intresse för ett barns tankar, känslor och drömmar. (aa, s. 51-54). Istället för att säga ”vad fint du ritat” eller ”vad fin du är” kan en exempelvis ställa en fråga i stil med ”hur känns det att snurra i klänningen” eller ”hur tror du det känns att stå under en regnbåge?” (om ett barn har ritat en regnbåge).

Hon förklarar i ett annat kapitel att saker som människor gör handlar om att tillgodose behov och för att tillgodose sina behov kan en använda sig av olika strategier. När en konflikt uppstår så menar hon att det rör själva valet av strategi och lösningen på detta blir då att hitta strategier som tillgodoser båda parter (barn och vuxen) behov (aa, s. 31-34). Det som en bör sträva efter här är att båda parter ska känna sig nöjda. En annan sak som författaren anser viktigt är hur en uttrycker sig i samspelet med barn. Det är bättre, menar hon, att säga ”jag vill vara med dig” än att säga ”jag kan vara med dig”, om en vill att barnet ska känna sig betydelsefullt och viktigt (aa, s. 47).

Överlag i sitt föräldraskap och i livet i övrigt påpekar författaren att det är viktigt att ”logga in” i sig själv för att hitta svar till vad som känns rätt i en viss situation. Detta går även igen i hennes bemötande av läsaren. Hon uppmanar läsaren att använda boken som en kokbok, den finns till som inspiration och hon hoppas att hen ska välj ut det som känns rätt och lämna det andra. Detta menar hon är motsatsen till ”utifrånstyrda” föräldrar som exempelvis följer Anna Wahlgrens scheman på ett minutiöst sätt för att planera sina dagar (aa, s. 12-17).

Denna bok kan i linje med Gustavssons sägas var klart antiauktoritär. Boken bryter av mot de tre äldre i det att den inte behandlar barnets utveckling från nyfödd till vuxen. Detta är på intet sätt en handbok som Spock, Wahlgren och även till viss del Gustavsson tillhandahåller. Förvisso har inte heller Gustavssons bok råd om praktisk skötsel, men han utgår ändå från ett utvecklingsperspektiv, låt vara mer psykologiskt än fysiskt. Denna boks ingång är istället att skapa ett förhållningssätt, mot framförallt barn i alla åldrar, men även mellan vuxna. Här ser vi den utveckling bort från den allvetande rådgivaren som tidigare varit normen. Här är det istället fråga om *ett perspektiv bland många* och läsaren förväntas själv sälla ut det hen är intresserad av. En kan förmoda sig att läsaren förväntas ta råd från andra håll.

Ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2 (2017)

Kristina Henkel och Marie Tomičić

Kristina Henkel är jämställdhetskonsult och jobbar med att utbilda pedagoger och lärare kring

detta område. Marie Tomicic är forskare och lärare inom området organisatorisk förändring, ledarskap och kreativitet. Hon driver även företaget OLIKA som innehåller både förlag, utbildning och kommunikation.

På första sidan i boken kan en läsa ”alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter.”⁹ (aa) – ett citat hämtat från FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. Boken förespråkar ett jämställt samhälle och författarna menar på att det är viktigt att barn har makt över sina liv och känner att de kan få vara sig själv. De skriver att ramarna som innehåller förväntningar på hur pojkar och flickor bör vara kan vara svåra att bryta sig loss ifrån med tanke på att dessa ofta kan vara osynliga eller tas för sanningar. De menar att det ofta krävs att någon bryter ramen för att det ska bli tydligt att ramarna faktiskt finns. Istället för att rätta barn och försöka få dem att hålla sig innanför ramarna så uppmuntras föräldrar istället att låta barnen vara fria att vara de de är (aa, s. 272). ”för att göra jämställdhet behöver vi ifrågasätta idén om att män och kvinnor är varandras motsatser och komplement och börja se att individer oavsett kön kan komplettera varandra.” (aa, s. 276).

I boken har författarna generaliserat mycket vilket dom i inledningen förklarar har att göra med att de vill belysa de vanligaste mönster som barn kan komma att stöta på. De förklarar vidare att de är medvetna om att verkligheten är betydligt mer varierad än dessa generaliseringar (aa, s. 18). Det ges många exempel och tips på hur en förälder, eller annan vuxen för den delen, kan bemöta barn när det kommer till att förhålla sig till de stereotypa dikotomiseringarna av pojkar och flickor som kan begränsa barn. Vuxna uppmanas undvika dessa ”genusfällor” och istället uppmuntra barn att gå sin egen väg. Istället för att bemöta barn som pojkar och flickor bör de bemötas som individer (aa, s. 15-17). När det kommer till språket så förklarar författarna att det är viktigt att använda ett öppet och könsneutralt språk genom att exempelvis säga ”föräldrar” istället för ”mamma/pappa”, ”barn” eller ”kompisar” istället för ”pojkar/flickor”, ”käreasta” istället för ”pojkvän/flickvän”, ”partner” istället för ”fru/man”. Vidare uppmuntras läsaren att pröva byta ut ord i böcker så att ”han” blir ”hon” och vice versa eller att säga ”hen” till alla karaktärer (aa, s. 61). Denna bok är för övrigt den enda av de vi har läst som använder de könsneutrala begreppen ”hen” och ”en” istället för ”han”/”hon” och ”man”.

Även dessa författare uppmanar sina läsare att använda sig av boken som inspiration eftersom de menar att det är viktigt att tänka och känna efter i sig själva. Att det är en fri fostran med

---

⁹ Saknar sidnumrering.

fokus på barnet som individ är tydlig. Detta är också den bok med det starkaste genusfokus, av de böcker som vi läst i vår studie.

Sammanflätade diskurser

Vi har ovan beskrivit dels vilka uppfostringsdiskurser vi sett i vår valda uppfostringslitteratur, dels har vi beskrivit hur vi uppfattar genusdiskurser i dem. Genomgående menar vi oss se att den tvåkönsnorm som våra informanter till stor del beskrivit, även här framförs – mer eller mindre problematiserad. Allt eftersom tiden går blir tonen i böckerna mindre auktoritär och den fria fostran och barns rättigheter till sin individualitet blir en allt starkare röst. Dock kan vi inte idag säga att den auktoritära diskursen helt spelat ut sin roll, tvärtom menar många, bland annat Lars H Gustavsson (2010, s. 136-137), att den på många sätt kommit att få ny styrka under tvåtusentalet, genom exempelvis tv-program som *Supernanny*. Dessa är ofta av anglikanskt ursprung, där denna diskurs enligt honom är än starkare. Förespråkare finns dock även i Sverige, psykiatern David Eberhard som skrivit boken *Hur barnen tog makten* (2013) är en av de mer kända. Dessa menar att barn idag har fått för mycket makt, makt de inte är kompetenta eller mogna nog att kunna hantera. Det som en ansvarsfull vuxen bör göra är därför att återerövra denna makt. Det är, menar vi, talande att David Eberhard också 2018 utkom med en bok som heter *Det stora könsexperimentet*, vilken driver tesen att samhället idag helt håller på att radera den naturliga uppdelningen mellan kvinnor och män. Som, enligt författaren, är i grunden olika.

Vi menar att den auktoritära diskursen och ett avvisande av uppluckrade könsnormer även i vårt material går hand i hand. Som vi sett förespråkar Anna Wahlgren att pojkar och flickor ska få vara olika (1983) och Spock, som skrev i en tid då den fria diskursen ännu inte vuxit sig särdeles stark, uttrycker även han att de två könen skulle vara väsensskilda. De som förespråkar den mjukare, friare linjens uppfostran, har i alla tider bejakat barnets rätt att uttrycka sin egen individualitet, och detta har, i takt med att genusteorin vuxit sig starkare i samhället överlag, även kommit att omfatta rätten att inte formas till ”flicka” eller ”pojke” efter föreskrivna normer. För att vara drastisk; hade Spock skrivit idag tror vi att han hade varit för en mer genusneutral fostran. Det är, som vi ser det, därför som till exempel Gustavsson, trots att han utbildade sig till och började arbeta som barnläkare på 1960-talet (2010, s. 24) när genus som teoribildning ännu knappast fanns, väljer att skriva: ”Här grundläggs hans förmåga att utveckla bra och konstruktiva relationer både till andra pojkar

och män - och till dem av motsatta könet. Och känna sig trygg i sin egen könsidentitet, **hur den än blir**” (aa, s. 67, vår fetning). Det är därmed också följdriktigt att de författare som profilerat sina böcker mot barns rätt att slippa förminskande normer, också avvisar den auktoritära fostran – Ett kapitel i boken *Med känsla för barns självkänsla* (Krantz Lindgren, 2018) heter till exempel, som vi nämnt tidigare ”Prata – utan att kränka, hota eller muta”.

Fri fostran?

Vi uppfattar alltså tydliga paralleller mellan auktoritär fostran – essentiell könsuppfattning, och fri fostran – uppluckrade könsnormer. Frågan blir då hur detta ser ut i vårt intervjumaterial. Vad säger våra informanter om auktoritär respektive fri fostran?

Som vi redan fastslagit i förra kapitlet är ”fri” ett mycket viktigt ord när våra informanter ska beskriva en god barndom. De uppfattade oftast sin egen som fri, och har även detta som ideal för sina barn. Detta skulle alltså, vid en första anblick, kunna tolkas som att barnen fostras fritt, det vill säga, att de skriver in sig i den icke-auktoritära diskursen. Detta stämmer till viss del, många av dem ger exempel på hur de vill låta barnen ”gå sin egen väg”, detta uttrycks till exempel när det handlar om kläder och klädval. Framför allt är det dock ett uttryck som återkommer när det kommer till regler, krav på hushållsarbete, och allra mest lek. Den utelek som våra informanter talar om beskrivs väldigt ofta i dessa termer. De menar att det kunde leka och göra nästan vad de ville, och att de inte styrdes av vuxenvärlden i detta. Här återkommer den ”Bullerbybarndom” som vi nämnde tidigare. Barnens ges möjlighet att utforska sin omgivning på sina egna villkor. Men om vi istället ser på den fostran de erhållit, blir bilden delvis en annan. Det är tydligt att det i bakgrunden finns föräldrar som sätter upp normer och sätter ramar. Det handlar om saker som att man alltid åt middag tillsammans varje kväll ett visst klockslag, att man skulle gå hem när kyrkklockorna ringde, eller att vissa kläder var reserverade som finkläder. En informant, född på 80-talet, talar om mammas ”onda öga”. Detta var något som kunde drabba en om en inte uppförde sig, allra tydligast borta på kalas. Mamman behövde i det fallet inte säga något, det räckte med blicken för att barnen skulle veta att de överträtt en gräns. Allt detta, menar vi, snarare utgör exempel på en auktoritär föräldrastil. Lars H Gustavsson (2010) beskriver denna i sin bok, och betonar då att det inte är fråga om en *elak* förälder. Den auktoritära föräldern har sitt barns bästa för ögonen. Men precis som Ebenhard (2013) så menar en sådan förälder att barnet självt inte är förmöget att sätta dessa gränser.

Denna syn på fostran är, menar Helene Brembeck i sin avhandling *Efter Spock* (1992) betydligt vanligare hos arbetarklassen, än hos medelklassen. Hon beskriver, utifrån sina intervjuer med informanter födda på 1940- och 50-talet, hur de som var arbetare, och av arbetarbakgrund, som regel fostrade så. Hon skriver: "För föräldrarna innebär fostran gränssättning; att peka ut vad som är rätt och fel och att kraftigt markera och slå ned på alla överträdelser" (aa, s. 45). Hon menar också att detta inte innebär att föräldrarna önskar absolut lydnad från barnen, tvärtom önskar de flesta föräldrar sig ett gott vänskapligt förhållande till sina barn. Hon fortsätter: "Mötet mellan barn och föräldrar utspelar sig således hela tiden i det utrymme som skapas av och mellan föräldrarnas gränser. Föräldrarna sätter ramarna." (aa, s. 46). Även detta återkommer hos våra informanter. Att ha en öppen dialog med sina barn, och att de ska våga komma till sina föräldrar och tala om allt, betonas som mycket viktigt. Precis som i samhället i övrigt kan vi se en förskjutning i vårt material, ju längre framåt i tiden, desto mer av den fria diskursens ideal återkommer i informanternas berättelser. De yngre informanterna uppger oftare att de är intresserade av att låta barnen få delta i besluten som rör familjens liv och värderingar. Ett par av döttrarna uttrycker att detta är något de strävat efter att förändra från sin egen barndom, de har önskat att med sina barn ha ett öppnare klimat exempelvis när det handlar om att prata om sex och samlevnad, känslor och konflikter. En mamma uttrycker också om sin dotters fostran att hon är mycket mer tillåtande mot sina barn (det vill säga barnbarnen) än vad dottern själv vuxit upp med. Den gränssättande föräldrastilen lever dock vidare parallellt med detta. En informant berättar om sin son och hur han "ifrågasätter allt", medan dottern är mycket mer hörsam för hennes (mammans) beslut. Genom detta förstår vi att det förväntas av barnen att de inrättar sig i de regelverk som föräldrarna satt upp. Vi kan alltså konstatera att våra informanternas berättelser väl sammanfaller med den bild av arbetarföräldrar som Brembeck (aa) målar upp. Detta stämmer också till stor del med deras yrken – alla utom två informanter saknar eftergymnasial utbildning, och deras yrkesliv är påfallande likt Brembecks arbetarinformanternas (aa, s. 209). De av våra informanter som har eftergymnasial utbildning är på samma utbildningsnivå som de som Brembeck benämner som "lägre medelklass" (aa, s. 213) men en av dem arbetar idag inom ett arbetaryrke och den andra har inte alltid arbetat som det hon utbildat sig till. De har dessutom, en generation bakåt, arbetarbakgrund.

Vi uppfattar detta som en bekräftelse på det vi sett i litteraturen. Våra informanter ställer sig till stor del avvisande till genusuppluckring och vänder sig snarare mot en essentialistisk syn på kön. De har också givit flertaliga exempel på en auktoritär fostransstil, om än med fria

inslag - framför allt i takt med att den hegemoniska diskursen om en tydligt ledande uppfostran utmanats i samhället som helhet. Intressant är dock att nästan alla informanter blankt avvisar att de skulle vänt sig till någon form av litteratur, eller närliggande företeelser som bloggar, hemsidor eller tidningar. En säger att hon endast använt sådana böcker för att slå upp barnsjukdomar, en annan medger att hon någon gång kan googla något som oroar henne "men det spårar ändå ur så fort" menar hon, att det inte är till någon större hjälp. Ett par uppger helt enkelt att de inte är "några läsare", men alla tillstår dock att de i någon mån i alla fall läst det material de fått av BVC. De som främst säger sig ha läst denna form av litteratur är de två informanter som har pedagogiska utbildningar (på eftergymnasial nivå). De uppger båda att de läste, framför allt när barnen var små. Den av dem som kämpade med ett barn med kolik beskriver också hur hon fann tröst och stöd i just Spocks bok (sic!). Hon kallar den "en bok som väl ingen annan läst", men säger att den var så handfast i sin rådgivning att hon, när hon provat allt hon egentligen uppfattade som "rätt" att göra, till slut valde att ge dess på 80-talet omoderna metoder en chans, och upplevde att det faktiskt fanns något att lära av dem. Dottern talar inte jättemycket om den litteratur hon läst, men hon säger i alla fall att hon fick flera böcker i samband med sin första graviditet. Även dessa informanter uppger ändå att de trots allt litat mest till sig själva. Detta innebär ju emellertid också att de litat till sina pedagogiska utbildningar, så innebörden i det uttalandet blir delvis en annan än för de övriga informanterna. Detta, att förhålla sig olika till litteratur och rådgivning om barn, kommer vi återkomma mer till i nästa kapitel.

Kapitel 3: vägen till kvinnlighet

Social miljö, tid och plats

I de föregående kapitlen har vi uppehållit oss dels vid bilden av den egna och den goda barndomen (dessa sammanfaller som regel hos våra informanter), dels vid diskurser om hur en sådan uppväxt och fostran bäst uppnås som presenteras i den valda litteraturen i ämnet. Vi har också studerat hur genus uppfattats, gestaltats och tolkats i informanternas barndom och i uppfostringsböckerna. Lite grann har vi också berört hur den värld informanterna vuxit upp i sett ut på ett mer allomfattande plan. Detta är det nu dags att studera närmare. Vi kommer därför börja med att presentera våra informanternas uppväxtmiljö.

Livet på landet

Alla våra informanter kommer från ett ganska litet område i samma kommun, även om de inte alla bott i precis samma by. Samtliga 50-talister har flyttat dit som vuxna, i samband med att de träffat sin döttrars fäder, vilka alla varit barnfödda på orten där de bosatte sig tillsammans. Där har de fostrat sina barn, och de bor alla kvar, tillsammans med sina makar. Döttrarna, födda på 80-talet har vuxit upp i kärnfamiljer, med ett eller flera syskon, och efter skolgång i delvis olika byskolor kom de alla att gå på samma högstadium i centralorten. För samtliga innebar övergången till gymnasiet också att de flyttade till någon form av studentboende, till vilket de veckopendlade under de tre åren fram till studenten. De har som vuxna alla lämnat sin uppväxtort, men bor nu, som gifta eller sammanboende med sina barns fäder åter på mindre orter, men i andra kommuner. Alla våra informanter bor något mindre lantligt än i sin barndom, men samtliga i eget hus. De har alla två barn var - en son och en dotter. De är mellan 1 och 11 år gamla.

Mödragenerationen har vuxit upp på något större orter, en i närmaste större stad, en i ett mindre samhälle i dess kommun och en i nuvarande bostadskommuns centralort. De har inte alla vuxit upp i eget hus, i alla fall inte under hela barndomen, utan bott i olika former av lägenhetsboende, såväl som villa. Två har haft renodlade kärnfamiljer, med gifta föräldrar, den tredje föräldrar flyttade samman när hon var bebis och pappan medförde då ett särkullbarn och när hon var i tonåren separerade föräldrarna.

Skolan och jobbet

Efter avslutad grundskola har två av 50-talisterna gått på gymnasiet, tvåårig linje. De har sedan inte studerat vidare, utan arbetat inom kontor, hemtjänst och som dagmamma. Den tredje läste på förskollärarseminariet, vilket idag motsvarar en 3,5-årig högskoleutbildning. Hon har arbetat inom sitt utbildningsfält hela sitt yrkesliv, men varit hemma under många år på heltid, då hon har många barn. Av 80-talisterna har alla gått 3-årigt gymnasium. Två har efter det arbetat inom handel och lager, en har läst vidare på såväl folkhögskola som högskola under flera år, bland annat inom pedagogik, men inte tagit en examen. Hon arbetar idag inom hemtjänsten, vilket hon inte utbildat sig för. Våra informanter placerar sig därmed inom det som Helene Brembeck benämner arbetarklass (aa, s. 209), med undantag för de som studerat vidare (de är mor och dotter i samma familj), vilka enligt Brembeck istället skulle beskrivas som lägre medelklass (aa, s. 213). Eftersom alla föräldrar till 50-talisterna, och även makarna/fäderna i familjerna undantagslöst haft arbetaryrken, och kvinnorna inte själva hela sitt yrkesliv varit verksamma inom sitt utbildningsfält menar vi att de ändå snarare är att

betrakta som arbetarklass. Den påverkan som studierna haft kommer vi dock få anledning att återkomma till.

Bullerbyn

Av våra informanter har två 80-talister vuxit upp på rena landsbygden med djur, skog och maskiner i familjens ägo. De har haft stora områden att vara på som varit ”deras”, antingen rent juridiskt, i det att deras föräldrar ägt marken, eller genom att det varit lekytor som på olika sätt ”mutats in” av barnen. Den tredje familjen bodde på villagata, men med skog just runt knuten och lekkamrater på landsbygden. Alla har också haft sina farmödrar som närmsta granne, eller i vart fall inom kort gångavstånd. Mödrarna har som barn i större utsträckning, som vi sett, bott i samhällen, och detta återspeglas i deras beskrivningar inte minst av lekar och utevistelse. Döttrarnas barn växer alla upp i samhällen mer lika deras mormödrars uppväxtmiljö, än deras mödrars.

Denna uppväxtmiljö är något som tydligt går igen i våra intervjuer. På grund av att det finns ”dubbla röster” om 80-talet, kom det under våra intervjuer naturligt att hamna mest fokus där. Dessutom är vi själva födda då och ofta blev samtalen glatt igenkännande och återblickande. Detta allra helst som en av oss vuxit upp på samma ort som två av våra informanter. Den bild som givits oss av denna uppväxt är nästan förvånansvärt entydig. Våra informanter påvisar, oavsett om de var barn eller mödrar på 80-talet, en nästintill orubbat positiv bild av uppväxten. Det är en Bullerbyidyll som vi får oss serverad. Barnen har varit omgivna av trygghet och har fritt kunnat leka i sitt barndomsland. De beskriver hur de hoppade i hö, byggde fördämningar i bäcken, körde i kapp med cykel, släppte ut tuppen för att han skulle slippa nackas, och provade att rida på farfars kor. Ibland gick de istället in och lekte med barbie eller spelade spel. Papporna arbetade mycket, antingen det nu var ett lönearbete, eller någon form av arbete med huset och den egna fastigheten, men mamma och också farmor fanns som regel hemma. Mamma hade tid att läsa böcker, spela spel och lyssna om en behövde prata. I den familj som hade flera barn var det delvis också storsyster som hade denna vårdande roll för småsyskonen. Mammorna förstärker denna bild genom att betona hur de valt att arbeta mindre under dessa år för att de velat ha tid för barnen samt hur de låtit sina barn leka ohejdat, ibland trots att de varit oroliga. Det har de dock inte velat visa barnen och de har också låtit dem hållas utan att bry sig om kläder och liknande. En mamma säger: ”Skitiga barn är lyckliga barn”. Våra informanter målar som vi ser, upp barndomen som en mycket idyllisk tid i sina liv. De hade det så som alla barn borde få ha det, i alla fall i det stora hela, menar de. Denna idylliska beskrivning är med all säkerhet ärligt framställd.

Det är emellertid intressant att betrakta denna Bullerbybarndom som del i en diskurs om hur en lycklig barndom bör gestalta sig. Det finns, som vi påvisat, allt sedan slutet av 1800-talet, en vedertagen diskurs om hur det goda livet på landet ser ut. Denna har bland annat uttryckts, som nämnts, i Astrid Lindgrens böcker om Bullerbyn (1985). Också många andra författare¹⁰ och konstnärer har uttryckt detta, varav den mest kända konstnären sannolikt är Carl Larsson¹¹, vilket har bidragit till dess spridning. Det är alltså rimligt att anta att dessa diskursiva bilder påverkat våra informanternas beskrivning av sitt lantliga barndomsliv.

Detta är också denna typ av uppväxt de gärna önskar för sina egna barn. De uppger rent ut när vi frågar dem om var deras ideal kommer ifrån, att det nog mycket handlar om deras egen barndom. De önskar återskapa den trygghet de själva känt som små. Intressant är att denna trygghet inte begränsas till att gälla den egna familjen, eller omedelbara omgivningen. Framförallt en av våra 80-talister uppger att hon uppfattar världen av idag som väldigt mycket otryggare än när hon växte upp. Det är också vanligt, både bland mödrar och döttrar, att tala om hur skyddad miljön på landet var.

Mamma är hemma

Vi ser alltså hur informanterna gärna vill att barnen får ta del av allt det fina de själva haft som små. Vi vågar sträcka oss så långt som att säga att det är en fråga om ett visst återskapande. Detta går i linje med den performativitet som Judith Butler beskriver används för att återskapa könsroller (Jørgensen och Winther, 2000, s. 72-73), men med en mycket starkare medvetenhet om att det är just detta de gör. Genom att agera på samma sätt som de uppfattar att världen såg ut när de var små, önskar de uppnå samma upplevelse för barnen. Detta är i sig inget ovanligt, så gör vi alla i våra dagliga liv hela tiden. Vad som sker är alltså en diskursiv praktik. Att återskapa ett visst agerande, är även ett sätt att upprätthålla diskurser, för diskurserna lever i praktiken och praktiken sker i diskursen, enligt Fairclough (Jørgensen och Winther, aa, s. 67-68). Genom att iscensätta en form av Bullerbybarndom återskapar våra informanter därmed också diskursens ideal om en sådan.

En faktor i detta återskapande, som vi intresserar oss för, är dock något som våra informanter inte själva lyfter med samma tydlighet. I den diskurs som skapade bilden av barndomsidyllen vid sekelskiftet ingick ett kvinnoideal där mamman fanns i hemmet, alltid redo att ta hand om man och barn (Åkerman m.fl. 1983, s. 82). Detta var ett borgerligt ideal vilket starkt

---

¹⁰ Exempelvis, Beskow, E. (2016). Elsa Beskows sagoskatt. (2. uppl.) Stockholm: Bonnier Carlsen.

¹¹ Larsson, C. (1971). Ett hem: 24 målningar med text af Carl Larsson. [[Ny utg.]]. Stockholm: Bonnier

propagerades för i början av seklet, inte minst bland arbetarna. Då var syftet att säkra barnens rätt till en god omvårdnad, men i detta fanns även en stark genusdiskurs om kvinnor som vårdande av naturen. Det blev med denna tankegång alltså inte bara önskvärt, utan även det mest naturliga, att mammans plats var i hemmet och med sina barn. Detta ideal hade på 1980-talet fått en stark samhällelig utmaning av nya uppfattningar om genus, utifrån en feministisk kritik (Gunnarsson Payne & Öhlander, 2017). Det pågick, och pågår alltjämt, en stark diskurskamp om vilken genusuppfattning som ska vara den hegemoniskt segrande. Ändå ser vi i våra informanternas berättelser inte många spår av denna kamp. Vår tolkning är att den starka diskursen om den goda barndomen, där mamman står som hemmets och familjens vårdarinna och pappan som en mer avlägsen försörjare, tystar den diskursiva kampen om genus. Vill en ge sina barn den idylliska barndomen, kommer de stereotypa könsrollerna på köpet.

Skyddet mot den farliga omvärlden

Men frågan blir då: Varför är detta den ideologiskt segrande diskursen hos våra informanter? Varför är, till så stor del, den diskursiva genuskampen frånvarande i deras minnesbilder, och även nutida resonemang. Eller snarare, varför avvisas den i stor omfattning? Svaret på detta menar vi oss finna hos Helene Brembeck (1992), i hennes resonemang om olika klassers uppfostringsideal. Hon säger att arbetarna, som vi sett, som regel använder sig av ett ganska auktoritärt fostransideal. Anledningen till detta menar hon vara att de fostrar sina barn i en kollektiv anda, där målet är att bli en god medlem av detta kollektiv (aa, s. 50). Kollektivet har en starkt positiv laddning för dessa föräldrar, det ger trygghet och skydd. I gengäld får en som individ inte alltför starkt avvika från de krav som gemenskapen ställer på likriktning (aa, s. 51). Hon skriver:

Kollektivet innehåller många underbara löften om gemenskap, stöd, bekräftelse, att aldrig vara ensam och svag. Offret på kollektivitetens altare är att inte lyssna så mycket på "jag", utan mer på "oss". Att underordna sitt jag kollektivets normer (aa, s. 189).

Detta mönster går igen också hos våra informanter. De anser det finnas en stor trygghet i den sociala kontroll som det lilla samhället eller grannskapet utövar, men priset är att inte avvika alltför mycket från de normer som råder där. Att vara en del av bygemenskapen skapar den trygghet som de så gärna vill ge sina barn, och de upplever att gemenskapen i sig kan garantera det, även bortom det som kan kontrolleras av gruppen.

Man är ju mer försiktig nu i allmänhet, upplever jag. Eller tror jag i alla fall. Sånt här, sticka ut, eller gå till kompisar själv eller så. För nu är det ju så.... Ja men det finns så många hemiska människor ute nu. Här var man ju så skyddad.

De dåliga sidorna av samhället de upplever som ett hot mot sina barns trygghet hänför de alltså både till tidens förändring, men också till skillnaden mellan stad och land. Landsbygden står för trygghet, kollektivitet och skydd mot en farlig omvärld och därför upprepar de medvetet de praktiker som de upplevt där. Även detta stämmer med Brembecks beskrivning av hennes informanters bild. Hon menar att: ”*Världen* ser de som fundamentalt tudelad. Det är ”vi” och ”de” – det goda kollektivet kontra yttervärlden. I den egna barndomen framstod världen som stark och enhetlig.” (aa, s. 189). Detta kopplar vi även till deras återskapande av traditionella könsroller. Vad vi sett i vårt material är att genom hur de i sina praktiker arbetar för att återskapa dessa värden, återskapar också våra informanter könsdikotomin. I deras goda barndomsland var män män och kvinnor kvinnor, och de ser inte felet med det. Detta var ju¹² normen i den goda, trygga landsbygdsbarndom som de så gärna önskar sina barn.

Eftergymnasial utbildning

Vi har ovan sökt påvisa hur våra informanter med hjälp av diskursen om den goda barndomen och utifrån sin klasstillhörighets ideal, avvisar konflikten mellan de olika uppfostringsdiskurserna. I deras klassbundna uppfostringsideal finns inte en tydlig problematisering av genus, och de har svårt att känna sig hemma i dessa idéer. Innebär det därmed också att informanterna är omedvetna om de ideologiska diskurserna kring ämnet? Det är de inte. De resonerar och förhåller sig alla mycket aktivt till dem, på olika vis. De resonerar ofta både mycket nyanserat och medvetet om hur dessa kommer till uttryck i samhället, exempelvis i skolan och i media, och de positionerar sig själva inom dem. Vilken position de intar verkar variera allra mest beroende av deras utbildning. Som vi skrivit under tidigare forskning finns det en stor mängd forskning som inriktar sig på genusfostran i pedagogisk verksamhet, inte minst i förskolan. Det är uppenbart att de av våra informanter som studerat dessa ämnen har en klart annan position till genusdiskurser som begrepp. De förhåller sig mer öppna, och betydligt mindre skeptiska. Deras resonemang handlar mer om hur de lyckats eller misslyckats med att låta sina barn utvecklas fria från genusnormer, än huruvida de ens är något att problematisera, eller egentligen något oproblemiskt naturligt. Om vi återvänder till vårt resonemang i kapitel 2 om hur den fria fostran haft sin bas hos

---

¹² Vi har här valt ordet ”ju” för att betona informanternas uppfattning.

förskoleförespråkarna, blir detta logiskt. Att läsa till förskollärare eller lärare innebär att skolas in i en tradition av ”fri fostran”. För oss är det därmed endast rimligt att det också innebär en genusmedvetenhet.

Brembeck menar att den fria fostran har sin starkaste förankring i den lägre medelklassen, och det är också de av våra informanter som står närmast denna grupp, som mest omfamnar dess ideal, inte minst rörande genus. Dessa uppger sig, som vi sett, vara de som främst tagit till sig litteratur rörande uppfostran och de är de som haft och har högst ställda ideal rörande att bryta könsnormativiteten. Hon menar vidare att det under 1900-talet blivit den lägre medelklassens normer som kommit att råda inom offentlighetens institutioner – hon använder dagis (numer förskolan) som exempel (aa, s. 172-179). Vad hon sedan påvisar är att detta gjort att arbetarföräldrar till stor del avvisar dagis som koncept (aa, s. 180-182). Våra informanter har förvisso inte en uttalat skeptisk hållning till förskolan per se, men två 50-talister uppger att de sade upp sig när de inte beviljades deltid när de fått barn, och en av våra yngre informanter säger att hon gärna hade varit hemma längre om hon kunnat. Detta ser vi som uttryck för samma skepsis som hos Brembecks informanter. Ett barn mår alltså bäst av att vara hemma. Och hemma är en, i deras uppfattning, tillsammans med sin mor. I takt med tidens gång har våra informanter tagit vissa steg, inte bara mot en friare fostran (som vi tidigare sett), utan även mot mer liberala genusmönster – fäderna i 80-talistgenerationen tar generellt något mer ansvar för barnen och hemmet, de lagar mer mat och har exempelvis varit något mer föräldralediga, men mönstret står ändå väl intakt. Barn och hem är en kvinnlig angelägenhet, och detta är inget de egentligen önskar ändra på, inte heller i nästa generation. Livet levs, också av de kvinnor som har en mer problematiserande syn på genus, enligt de gamla traditionella mönster de lärt av sin familj.

Utrymme för kvinnlighet

Vad vi ser är alltså att positionen som arbetarklass, landsbygdsbo och kvinna skapar en placering där en med mycket stor sannolikhet kommer leva ett traditionellt kvinnoliv. Denna subjektsposition inom diskurserna, synliggörs för oss genom Crenshaws intersektionalitetsbegrepp (Gunnarsson Payne & Öhlander, 2017).

Sammanfattning

Många möjliga vägar?

Vi har i våra resultatkapitel sökt besvara våra frågeställningar, genom att presentera vårt material och tolka det utifrån de teorier om genus, diskurs, klass och intersektionalitet vi valt att arbeta med.

Frågeställningar och hur vi besvarat dem

- *Hur har genus upplevts och erfärs i barndomen och i föräldraskapet?*
- *Hur har mödrar och döttrar förhållit sig till diskursen om flickor och pojkar?*

I första delen av kapitel 2 var vår ambition att belysa hur flickor fostrats och fostras utifrån normer i hemmet och samhället, i olika tider och under olika villkor. Vi har visat hur genus hos våra informanter till större delen, både som barn och föräldrar uppfattats som en naturlig uppdelning, som de inte känt sig begränsade eller hindrade av. Att det funnits skillnader mellan könen är de eniga om, men till större delen har detta setts som självklart. Till viss del har det, i takt med tiden, problematiserats, främst utifrån diskursen om individens fria val, men till större delen har våra informanter ändå återskapat traditionellt kvinnliga mönster. Ofta med det egna valet som motivering. Alla informanter uppger sig också ha en önskan att låta barnen gå sin egen väg, men endast ett fåtal ifrågasätter könsdikotomin mer på djupet. Det är, som vi visat, alltså främst inom genuskurserna som valfriheten funnits. Att utmana tvåkönsnormen har, för våra informanter legat utom vad sig låtit sig göra utifrån deras subjektsposition inom diskurserna (Jørgensen & Winther, 2000).

- *Vilka diskurser kring barn och fostran kan vi se i uppfostringslitteratur av olika slag, från 1950-tal till 2010-tal?*
- *Hur kan dessa länkas till genus, samt dagliga praktiker för de mödrar och döttrar vi talat med?*

I andra delen har vi diskuterat uppfostringslitteraturens teoretiska diskurser för fostran. Vi ser här att det under lång tid i samhället pågått en diskursiv kamp om tolkningsföreträde rörande barnuppfostran. De två diskurser vi urskilt är en auktoritär, och en mer individfokuserad, vilken vi benämnt "fri fostran". Vi menar att vi har funnit ett samband mellan fri fostran, och en mer liberal syn på genus, och motsvarande en korrelation mellan auktoritär fostran och en mer essentialistisk könsuppfattning. Hos våra informanter har vi, med stöd i Brembecks

avhandling (1992) kunnat påvisa auktoritära drag, vilka vi kopplar till den ganska stereotypa könsfostran som till större delen varit rådande hos dem. Uppluckring av båda dessa diskurser har skett hos informanterna i takt med att omvärlden gått åt detta håll, men på 1980-talet, vilket varit vårt huvudfokus, var de fortfarande starkt normerande. De utgjorde därmed en stor del av det diskursiva ramverk inom vilket våra informanter kunnat positionera sig (Jørgensen & Winther, 2000).

- *Vilken påverkan har uppväxtmiljö, klass och utbildning haft för hur våra informanter har förhållit sig till genusdiskurser och fostran av flickor?*

I tredje stycket resonerar vi kring den intersektionella process vilken skapar informanternas möjligheter till subjektspositionering. Parallellt med genusdiskurserna har vi funnit en stark diskurs om “den goda barndomen”, den vi kallat “Bullerbybarndomen”. Denna diskurs har ibland gått emot de övriga (exempelvis i uteleken), men på ett mer övergripande plan menar vi att den ändå, genom sin bild av hur en idyllisk uppväxt ser ut, arbetar för att cementera tvåkönsnormen. Våra informanter är överlag mycket positiva till denna lantliga uppväxt, och önskar gärna upprepa den för sina egna barn. I denna upprepning uppstår också, som en synergieffekt, ett återskapande av traditionell kvinnlighet. Vad vi uppfattat är att de som mest utmanar detta i sitt föräldraskap är de informanter som har en pedagogisk utbildning. Detta är, enligt oss, en effekt av den starka ställning fri fostran, och därmed i förlängningen genusarbete, länge haft inom pedagogiken. På grund av de andra omständigheterna i sina liv har dock även de i praktiken levt och valt ganska traditionellt.

Vi har alltså, baserat i våra informanters rumsliga värld, deras klasstillhörighet och deras utbildning funnit att de stora identitetsdiskurser i deras liv samverkat i en strukturering vilken skapat subjektspositioner som återskapar könsroller.

Forskningsuppslag för framtiden

Under uppsatsarbetet gång har vi många gånger fått göra avvägningar angående vårt fokus, vilket har lett till att vi varit tvungna att välja bort en hel del saker som vi egentligen gärna hade velat undersöka närmare. Som exempel kan vi bland annat nämna att vi valt bort forskning som rört det materiella. Inom det område hade det varit intressant att närmare undersöka olika butikers förhållningssätt och bemötande när det kommer till pojkar och flickor. Att jobba med att både intervjua personal i olika affärer och att göra observationer på dessa arbetsplatser hade dock varit en spännande uppgift.

Personliga lärdomar

Vi anser barnuppfostran vara en stor, komplex och viktig uppgift. Enligt diskursanalys är som vi diskuterat i denna uppsats alla människor medskapare till världen vi lever i genom att tala om den och agera i den. Därigenom belyses vikten av att lära alla barn att lyssna inåt så att de får en chans att förmedla sin egen röst och vara en del i formandet av världen. Det skulle ge möjlighet till en värld med utrymme för en mångfald sätt att vara på; en värld där varje individ får chans att trampa sin egen stig och bli respekterade. Att världen och vi människor är i en komplex symbios och i ständig förändring är något diskursanalysen påvisar, vilket vi anser viktigt att uppmuntra och värna om.

Referenser

Otryckta källor

Intervjuer och transkriptioner av dessa finns i författarnas ägo.

Hemsidor

- *Barnkonventionen* [Elektronisk resurs]. (2019). Region Sörmland
- Dina rättigheter i ett familjehem (2017). Inspektionen för vård och omsorg, <https://www.ivo.se/for-privatpersoner/for-placerade-barn-och-unga/bou-start/dina-rattigheter/du-som-bor-i-familjehem/> (hämtad 2019-03-14)
- *Läroplan för förskolan, Lpfö 18* (2018). Skolverket, <https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan/laroplan-lpfo-98-for-forskolan> (hämtad 2019-03-14)
- *Ordlista* (2018). Nationella sekretariatet för genusforskning, <https://www.genus.se/kunskap-om-genus/ordlista/> (hämtad 2019-03-10)

Tryckta källor

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. (1. uppl.) Malmö: Liber
- Ambjörnsson, F. (2004). *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Diss. Stockholm: Univ., 2004. Stockholm
- Ambjörnsson, F. (2018). *Tid att städa: om vardagsstädningens praktik och politik*. Stockholm: Ordfront.
- Beauvoir, S.D. (1973). *Det andra könet*. Stockholm: Geber
- Björk, N. (2012). *Under det rosa täcket: om kvinnlighetens vara och feministiska strategier*. ([Ny utg.]). Stockholm: Bonnier pocket
- Brantenberg, G. (1979). *Egalias döttrar*. ([Ny utg.]). Stockholm: Prisma
- Brembeck, H. (1992). *Efter Spock: uppfostringsmönster idag*. Diss. Göteborg: Univ.. Göteborg.
- Brembeck, H. (1998). *Inte bara mamma: en etnologisk studie av unga kvinnors syn på moderskap, barn och familj*. Göteborg: [Etnologiska institutionen, Univ.]
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Caplan, P.J. (1990). *Don't blame mother: mending the mother-daughter relationship*. New York: Harper & Row
- Carroll, L. (2009). *Alice i underlandet*. Stockholm: B. Wahlström.
- Connell, R. (2008). *Maskuliniteter*. (2. uppl.). Göteborg: Daidalos
- Davies, B. (2003). *Hur flickor och pojkar gör kön*. (1. uppl.) Stockholm: Liber
- Eberhard, D. (2013). *Hur barnen tog makten*. Stockholm: Bladh by Bladh
- Eberhard, D. (2018). *Det stora könsexperimentet: så uppnår vi riktig jämställdhet*. [Stockholm]: Bladh by Bladh

- Feldt, F. (2012). *Felicia försvann*. ([Ny utg.]). Stockholm: Månocket.
- Gens, Ingemar (2002). *Från vaggan till identitet: hur flickor blir kvinnor och pojkar blir män: [teorin bakom pedagogiken på förskolorna Björntomten och Tittmyran]*. 2. uppl. Jönköping: Seminarium
- Gens, Ingemar (2007). *Myten om det motsatta könet: från förskolepedagogiken vid Tittmyran och Björntomten till det maskulina samhällets undergång*. Stockholm: Idéimperiet/Leva!
- Goodman, R. (2016). *How to be a tudor - a dawn-to-dusk guide to everyday life*. Penguin Books Ltd
- Gunnarsson Payne, J. & Öhlander, M. (red.) (2017). *Tillämpad kulturteori*. (Upplaga 1). Lund: Studentlitteratur
- Gustafsson, L.H. (2010). *Växa - inte lyda*. Stockholm: Norstedt.
- Halldén, G. (red.) (2009). *Naturen som symbol för den goda barndomen*. Stockholm: Carlsson.
- Haraway, D.J. (1988). *Situated knowledges: the science question in feminism and the privilege of partial perspective*. *Feminist studies*. (14(1988):3, s. 575-599).
- Hedenskog, I. & Weiss, E. (1985). *Dotter till en dotter: böcker om förhållandet mor - dotter: urval*. Lund: Bibliotekstjänst
- Hellman, A. (2010). *Kan Batman vara rosa?: förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2010. Göteborg
- Henkel, K. & Tomičić, M. (2017). *Ge ditt barn 100 möjligheter istället för 2: om genusfällor och genuskrux i vardagen*. (Andra utgåvan, första upplagan). [Linköping]: Olika
- Hirdman, Y. (2003). *Genus: om det stabila föränderliga former*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Key, E. (2017). *Barnets århundrade*. Stockholm: Albert Bonniers förlag
- Krantz Lindgren, P. (2018). *Med känsla för barns självkänsla*. [Stockholm]: Månocket
- Lidbeck, L., Hofsten, K. & Coull, M. (2016). *Stora boken om barn: att vänta & föda - barnets första sex år*. (Åttonde upplagan, reviderad). Stockholm: Norstedts
- Lindgren, A. (1985). *Alla vi barn i Bullerbyn*. (19. uppl.) Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Mörck, M. (1991). *Storstadens livsstilar och boendekarriärer: en etnologisk intervjuundersökning från 80-talets Göteborg*. Diss.
- Norberg, A. (1978). *Uppfostran till underkastelse: en analys av normer för föräldra-barnrelationer i religiös litteratur om barnuppfostran i Sverige 1750-1809 = [The rearing of submission]: [an analysis of norms for relations between parents and children in the catechetical literature of Sweden 1750-1809]*. Diss. Lund: Univ.. Lund.
- Norrhem, S., Rydström, J. & Markusson Winkvist, H. (2015). *Undantagsmänniskor: en svensk HBTQ-historia med utblickar i världen*. (2., [rev., uppdaterade och omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- O'Neill Contreras, C., & Pihlaja-aho, M. (2018). *Pojkflickor och flickpojkar eller helt enkelt bara barn: Hur framställs flickor och pojkar i barnlitteratur?* (Dissertation). Retrieved from <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-359729>
- Pehrsson, K. (1983) *Barn i goda händer* i B. Åkerman, *Den okända vardagen: om arbetet i hemmen*. Stockholm: Akademilitt..
- Pripp, O (2011), *Reflektion och etik*. I Kaijser, L. & Öhlander, M. (red.) . *Etnologiskt*

fältarbete. (2., [omarb. och utök.] uppl.) Lund: Studentlitteratur

- Spock, B. (1956). *Sunt förnuft i barnavård och barnuppfostran: från födelsen till brytningsåren*. (3. uppl.) Stockholm: Natur o. kultur
- Wahlgren, A. (1983). *Barnaboken*. Stockholm: Bonniers juniorförl..
- Werner, S. (2016). *Uppfostringslitteratur ur ett genusperspektiv* (Dissertation). Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-294983>
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Åkerman, B. (1983). *Den okända vardagen: om arbetet i hemmen*. Stockholm: AkademiLitt..
- Åström, L. (1986). *I kvinnoled: om kvinnors liv genom tre generationer*. (1. uppl.) Diss. Lund: Univ.. Malmö.

Bilaga

Intervjuer: samtalsteman

Vi delade upp våra intervjuer i två huvudsakliga delar: den egna barndomen och rollen som förälder. Under dessa övergripande rubriker talade vi om olika teman vilka kommer listas nedan. De två delarna kom i praktiken dock att tvinnas samman, då vi genomförde intervjuerna med mor och dotter samtidigt. Därför är inte teman sorterade efter denna indelning. Vi avslutade med några mer samhällsreflekterande frågeställningar.

Teman:

- Berättelser om barndomen / föräldraskapet och familjen.
- Uppfostran, ideal, förväntningar och drömmar.
- Önskan och förväntningar om kön på barn och att ta reda på kön före förlossningen.
- Upplevelsen av att var flicka.
- Skillnader mellan flickor och pojkar.
- Mamma och papparollerna och deltagande i hemsysslor.
- Regler.
- Skola/förskola/lekskola.
- Lekar, leksaker, vänner.
- Kläder.
- Det kroppsliga, tabun och ideal.
- Vad är en bra förälder och en bra barndom.
- Vad som påverkat föräldraskapet, stöd och inspiration i detta.
- Hur mycket har tidigare kvinnogenerationer påverkat det egna föräldraskapet, och vad har tagits med eller avvisats från den egna barndomen.
- Uppfostringslitteratur.
- Speciella förhållningssätt gentemot döttrar, farhågor, umgänge mm.
- Samhällets syn på fostran av flickor, förhållningssätt till detta.
- Samhällets syn på hur flickor bör vara.
- Samhällets syn på omdiskuterade ämnen, tex kläder, leksaker och kvinnokroppen.

